T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
KLASİK ARKEOLOJİ BİLİM DALI

KELENDERİS AGORA BAZİLİKASI ZEMİN MOZAİĞİ ÜZERİNDEKİ HAYVAN BETİMLEMELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof.Dr. K.Levent ZOROĞLU

HAZIRLAYAN
Eren ESER

Bu çalışma BAP tarafından 11203006 nolu YL tez projesi olarak desteklenmiştir.

Konya-2011

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**

BİLİMSEL ETİK SAYFASI ..... **iv**

TEZ KABUL FORMU ..... **v**

ÖNSÖZ ..... **vi**

ÖZET ..... **vii**

SUMMARY ..... **viii**

KISALTMALAR VE BİBLİYOGRAFYA ..... **ix**

1.GİRİŞ **1**

1.2. Amaç 1

1.2. Materyal ve Yöntem 1

2. KİLİKYA BÖLGESİ **1**

2.1. Bölgenin Sınırları ve Tarihi Coğrafyası 1

3. KELENDERİS HAKKINDA **4**

3.1. Topografya 4

3.2. Tarihçe 5

4. MOZAİK SANATI HAKKINDA **7**

4.1. Geç Antik Çağ Öncesi Mozaik Sanatının Gelişimi 7

4.2. Geç Antik Çağda Mozaik Sanatının Gelişimi 16

5. KELENDERİS AGORA BAZİLİKASI **19**

5.1. Mimari Tanımlama 20

5.2. Mozaiklerin Durumu ve Genel Tanıtımı 21

6. KELENDERİS AGORA BAZİLİKASI ZEMİN MOZAİĞİ ÜZERİNDEKİ HAYVAN BETİMLEMELERİ **27**

6.1. II. PANO 27
6.1.1. KUŞLAR 27
6.1.1.1. TURNA 29
6.1.1.2. TEPELİ TOYGAR 30
6.1.1.3. İSMİNİ BELİRLEYEMEDİĞİMİZ BİR KUŞ TÜRÜ 30
6.1.1.4. ÇELTİKÇİ 30
6.1.1.5. İSMİNİBELİRLEYEMEDİĞİMİZ BİR KUŞ TÜRÜ 30
6.1.1.6. İSMİNİBELİRLEYEMEDİĞİMİZ BİR KUŞ TÜRÜ 30
6.1.1.7. HOROZ 30
6.1.1.8. ÖRDEK 31
6.1.2. BALIKLAR VE DENİZ CANLILARI 31
6.1.2.1. BALIKLAR 31
6.1.2.2. DENİZ MİNARESİ 33
6.2. BEMA 33
6.2.1. KUŞLAR 33
6.2.1.1 BALIKÇIL 34
6.2.1.2. KEKLİK 34
6.2.1.3. SÜLÜN 35
6.2.1.4. KEKLİK 35
6.2.1.5. KUMRU 35
6.2.1.6. ÖRDEK 36
6.2.1.7. SU KUŞU 36
6.2.2. DİĞERLERİ 36
6.2.2.1. KEÇİ 36
6.2.2.2. CEYLAN 36
6.2.2.3. TAVŞAN 37
6.2.2.4. GEYİK 37
7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 38
KATALOG 39
LEVHALAR 60
ÇİZİMLER 80
PLANLAR 87
HARİTALAR 89
LEVHA VE RESİM LİSTESİ 92

ÇİZİMLER LİSTESİ 97

PLANLAR LİSTESİ..... 97

HARİTA LİSTESİ..... 98

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı Eren ESER

Numarası 08420301006

Ana Bilim / Bilim Dalı Arkeoloji / Klasik Arkeoloji

Programı Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

Tezin Adı Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği Üzerindeki Hayvan Betimlemeleri

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

Alaaddin Keykubat Kampüsü Selçuklu/ KONYA
Tel: 0 332 223 2446 Fax: 0 332 241 05 24
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/

TEZ KABUL FORMU

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı	Eren ESER
Numarası	084203011006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji / Klasik Arkeoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. K. Levent ZOROĞLU
Tezin Adı	Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği Üzerindeki Hayvan Betimlemeleri

Üzerindeki Hayvan Betimlemeleri Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ~~Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği~~ başlıklı bu çalışma ..16.../.11...../2011.. tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Prof. Dr.	K. Levent ZOROĞLU	
Yrd. Doç. Dr.	Mehmet TEKOCAK	
Yrd. Doç. Dr.	Erdekin DOKSANALTI	

Alaaddin Keykubat Kampüsü Selçuklu/ KONYA
Tel: 0 332 223 2446 Fax: 0 332 241 05 24
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/

ÖNSÖZ

Mozaikler üzerindeki süsleme sanatında, geometrik ve bitki süslemelerine ek olarak özellikle hayvan betimlemelerinin de yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum çeşitli dönemlerde de sürmüş ve çeşitli hayvan türleri ile süslenmiş birçok mozaik eser günümüze kadar gelmiştir.

Bu çalışma, Kelenderis Agora Bazilikası zemin mozaiği üzerinde betimlenen hayvan betimlemelerini ikonografik açıdan inceleyerek bu önemli konuya bir nebze de olsa katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Öncelikle beni bu konuda çalışmaya yönlendiren destek ve önerilerini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof.Dr. K.Levent ZOROĞLU'na, teşekkürlerimi bir borç bilirim. Tezimle ilgili olarak fikirlerini benimle paylaşan destek ve önerilerini esirgemeyen Yrd.Doç.Dr. Mehmet TEKOCAK'a da ayrıca teşekkür ederim. Bu araştırmayı destekleyen BAP Koordinatörlüğüne, İngilizce metin çevirilerinde yardımlarından ötürü sevgili arkadaşım Berrin KAHRAMAN'a, çizimler için arkeolog Cüneyt ÖZ'e, sanat tarihçi mimar Erdal Zeki TOMAR'a ve Durmuş ÇOPUR' a, teşekkür ediyorum. Bu süreçte bana maddi ve manevi her türlü desteği sağlayarak her zaman yanımda olan aileme de ne kadar teşekkür etsem azdır.

Eren ESER

Konya 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Eren ESER
Numarası	084203011006
Ana Bilim / Bilim Dalı	
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof.Dr. K.LeventZOROĞLU
Tezin Adı	Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği Üzerindeki Hayvan Betimlemeleri

ÖZET

Mozaik, çok eski çağlardan beri sevilerek kullanılan bir sanat dalı olmuştur. M.Ö. 3. binde ilk örneklerine rastlanılan mozaik sanatı yüzyıllar içerisinde farklı toplumlar ve kültürler tarafından kullanılarak çeşitli değişimler geçirmiş ve günümüzde de önemini koruyan bir sanat dalı olma özelliğini devam ettirmiştir.

Bu çalışmada; öncelikli olarak Kilikya Bölgesinin sınırları, tarihi coğrafyası ve bu bölgenin antik kentlerinden biri olan Kelenderis'in topografyası ile tarihi gelişimi üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümü oluşturan birinci bölüm adı altında mozaik sanatının ortaya çıkış dönemlerinden itibaren geçirdiği tarihsel gelişim ve bu gelişimin ulaştığı nokta verilmeye çalışılmış son olarak da mozaik yapım tekniklerinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, Kelenderis Agora Bazilikası'nın mimari tanımı yapılarak Bazilikanın zeminini oluşturan mozaiklerin durumu ve kısa tanımı yapılmıştır.

Üçüncü bölümde, Kelenderis Agora Bazilikası zemin mozaiği üzerindeki hayvan betimlemelerinin ikonografik değerlendirilmesi üzerinde durularak benzer örnekleri olan mozaik betimlemelerine de kısaca yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, bu çalışmalar sonucunda elde edilen bulgular "Değerlendirme ve Sonuç" başlığında değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın son aşaması olan beşinci bölümde, "Katalog" başlığı altında konumuzu oluşturan hayvan türlerinin tipolojisi üzerinde durulmuştur.

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Eren Eser
Numarası	084203011006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Arkeoloji/ Klasik Arkeoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
Tez Danışmanı Prof. Dr.	K.Levent ZOROĞLU
Tezin İngilizce Adı	Anımal Descriptions on the Ground Mosaic of Celenderis Agora Basilica

SUMMARY

Mosaic has been an art form mostly used since the ancient times. The mosaic art rooted back to 3000 B.C. has undergone various changes with the reason of used by different societies and cultures during centuries, and it has maintained to be an important art form today.

Firstly, the boundaries, historical geography and topography of Celenderis, one of the ancient cities of the region, with its historical development were emphasized in this study. In the first part the historical development of mosaic art since the emergence of it, current stage of this development and also mosaic methods were mentioned.

In the second part, the achitectural definition of Celenderis Agora Basilica. The situation and short definition of mosaics composing of the ground of Basilica were explained.

In the third part, it was stressed on the iconographic evaluation of animal descriptions on Celenderis Agora Basilica ground mozaic, and mosaic descriptions having similiar examples were mentioned shortly.

In the fourth part, the data gained from the study were evaluated under the title of 'Assessments and Result'.

In the fifth part of our study that is the last one, the typology of animal kinds comprising of our subject was emphaized with the title of 'Catalog'.

KISALTMALAR VE BİBLİYOGRAFYA

Campbell 1998 S. CAMPBELL, The Mosaics of Anemurium (Canada 1998)

Cimok 1996 F. CİMOK, Antioch Mosaics (İstanbul 1996)

Cimok 2000 F. CİMOK, Antioch Mosaics A Corpus (İstanbul 2000)

Dunbabin 1999 K. M.D. DUNBABIN, Mosaics of the Greek and Roman World (Cambridge 1999)

Farioli 1975 R. FARİOLİ, Pavimenti Musivi di Ravenna Paleocritiana (Italy 1975)

Ferguson 1966 G.W. FERGUSON, Signs & Symbols in Christian Art (New York 1966)

Genç 1994 A. GENÇ, Bizans ve Roma'da Mozaik Sanatı, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, VIII-IX, 1994,

Grant 1999 R.M. GRANT, Early Christians and Animals (New York 1999)

Hasol 2010 D. HASOL, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (İstanbul 2010)

Kazhdan 1991 A.P. KAZHDAN, The Oxford Dictionary of Byzantium (New York 1991)

Langlois 1947 V. LANGLOİS, Kilikyada Gezi (Çev. R. Balaban),1947

Ling 1998 R. LING, Ancient Mosaisc (London 1998)

Ovadiah 1987 A.R. OVADIAH, Mosaic Pavements in Israel (Roma 1987)

Ödekan 1997 A.ÖDEKAN,"Mozaik", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, YEM Yayınları,(İstanbul 1997)

Özügül 1996 A.ÖZÜGÜL, Antik Döşeme Mozaiklerinde Bordür Motifleri, İTÜ, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi (İstanbul 1996)

Üstüner 2002 A.C. ÜSTÜNER, Mozaik Sanatı (İstanbul 2002)

Piccirillo 1997 M. PICCIRILLO, The Mosaics Of Jordan (America 1997)

Strabon 1987 Strabon Coğrafya, (Çev. A. Pekman), 1987

Şahin 2004 D. ŞAHİN, Amisos Mozaiği (Ankara 2004)

Tekocak 2006 M. TEKOCAK, Kelenderis Roma Çağı Seramiği Doktora Tezi (Konya 2006)

Turani 1992 A. TURANİ, Dünya Sanat Tarihi (İstanbul 1992)

West 1994 WEST E. N, Saints, Signs and Symbols (Great Britain, 1994)

Young 1975 R.S. YOUNG, Gordion Kazıları ve Müzesi Rehberi (Ankara 1975)

Zoroğlu 1994 L. ZOROĞLU, Kelenderis I. Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular (Ankara, 1994)

Zoroğlu 1994 L. ZOROĞLU, Kelenderis'in İlk Çağ Tarihi Hakkında Notlar TTKY (Ankara 1994)

Zoroğlu 2005 L. ZOROĞLU, ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (Antalya 2005)

Zoroğlu 2008 L. ZOROĞLU, ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri (Antalya 2008)

Zoroğlu- Tekocak 2008 L. ZOROĞLU-M. TEKOCAK, 30. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt (Ankara 2008)

Zoroğlu- Tekocak 2009 L. ZOROĞLU-M. TEKOCAK, 31. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt (Denizli 2009)

http://www.astroset.com/bireysel_gelisim/sembol/s30.htm

http://www.trakus.org

Metin İçerisinde Kullanılan Diğer Kısaltmalar

Çiz.: Çizim

fig.: Figür

Lev. : Levha

m. : Metre

Pl.: Plate

Res. : Resim

y.y. : Yüzyıl

M.Ö.: Milattan Önce

M.S. : Milattan Sonra

1.GİRİŞ

1.2. Amaç

Hayvan betimlemeleri mozaikler haricinde pek çok sanat dalında da yer almıştır. Yapacağımız çalışmadaki amaç Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği Üzerindeki Hayvan Betimlemelerini değerlendirmek olacaktır. Burada yer alan hayvanların tanımları, özellikleri, dini bağlantısı, mozaik üzerinde tercih edilme sebepleri üzerinde durulacaktır. Kullanıldıkları kompozisyonlarda daha çok hangi bölümlerde yer almışlar, ana motif ya da tamamlayıcı motif olarak mı kullanılmışlar bu konular açıklanmaya çalışılacaktır.

1.2. Materyal ve Yöntem

Mozaik üzerinde yer alan ve çalışılacak olan hayvan betimlemelerinde sınırlama yapılıp, teze dahil olan hayvanların fotoğrafları çekilerek belgelenmiştir. Daha sonra kütüphane çalışması ile mozaik sanatı konusu araştırılmış ve teze dahil olan hayvan betimlemelerinin benzer örneklerinin tespiti yapılmıştır. Mozaikler üzerindeki hayvanların yer aldıkları mekanlar ile ikonografik açıdan ne tür ilişkilerinin bulunmuş olduğu araştırılmıştır.

2. KİLİKYA BÖLGESİ

2.1. Bölgenin Sınırları ve Tarihi Coğrafyası

Kilikya Bölgesi'nin sınırları Roma İmparatorluk Çağı'na kadar farklı görüşler doğrultusunda belirtilmiştir. Herodot Kilikya'nın, kuzeyde Kızılırmak(Halys) ve güneyde Mısır'a dek uzanan oldukça geniş bir bölge olduğuna işaret eder. Daha sonraki dönemlerde ise bölgenin sınırlarının bu kadar geniş bir alana yayılmadığını görülür. Manavgat(Melas) Çayı'ndan başlayıp Toros dağlarının güney etekleri boyunca Amanos Dağları'na kadar uzanmaktadır. Kilikya bölgesi kendi içerisinde Dağlık(Tracheia ve Aspera veya Tracheiotis) ve Ovalık (Pedias ve Campestris) olarak iki alt bölgeye ayrılır[1](Harita 1).

[1] Langlois 1947, 16; Strabon XIV, V, 1.

Roma Dönemindeki Kilikya Bölgesi'nin sınırı doğuda Amanos'un denizden yükseldiği yer olan Hızır(Rhosus) burnundan başlar, kuzey bölümde Ceyhan Nehri'nin(Pyramus) vadisinde biter. Burası İssus Körfezi ile sınırlandırılmıştır. Pyramus'tan batıya doğru, Maraş(Germanicea) ve onun Kommagene'ye bağlı olan bölümüne kadar sarp bir şekilde uzanmaktadır. Seyhan'ın(Sarus) üst kısımlarından Kappadokia sınırını oluşturan Gülek Boğazı'na ulaşılır. Gülek Boğazı'ndan sonra Tarsus ile Silifke(Seleukeia) arasındaki kıyı şeridini, kuzeyde bir duvar gibi kesen, Bolkar Dağları'nın güney yamaçları boyunca uzanmaktadır. Mut'un arkasındaki Sertavul zirvesinden batıya doğru uzanan Kuzey Kalykadnus vadisi de Anadolu platosunun kenarı ile birlikte gerçek sınır olmalıdır. Kalykadnus Nehri Geyik Dağı ile sonuçlanan dağ kitlesinin içinde dolaşmaktadır. Geyik Dağı'ndan başlayan nehir toprağı uzantısı kuzeybatıdaki sarp dağları geçerek Melas'a ulaşır. Güzelsu'dan(Sulles) Davukkuyu deresinin Melas'a uzanan bölümü ve Cendeve'nin bir bölümü gerçek bir sınır olmaktadır. Batı sınırın Melas belirlemektedir. Bölgenin güneyi ise Akdeniz ile sınırlandırılmıştır. Günümüz coğrafyasına göre Antalya ili Manavgat ilçesinden doğuda Mersin, Adana illeri ile Hatay ilinin kuzeyinde İskenderun ilçesini kapsamaktadır.

Dağlık ve Ovalık Kilikya'yı birbirlerinden ayıran sınır Limonlu(Lamas) Çayı'dır. Sınır Lamas çayı olmakla beraber, eski Kalykadnos(Göksu)'un getirdiği alüvyonlardan oluşmuş Göksu Deltası'ndan batıya doğru Manavgat Çayı'na kadar uzanan dağlık bölgenin, ovalık bölgeden her yönüyle farklı olduğu açıktır[2].

Kelenderis'in Prehistorik devirleri hakkında, günümüze kadar yapılan araştırmalar genelde daha geç devirleri kapsadığı için, fazla bir bilgi edinmek mümkün değildir. 1989 yılında Kelenderis'in yaklaşık 16 km. kadar batısında bulunan Gözsüzce köyünde bulunan pişmiş toprak idollerden birinin Prehistorik döneme ait olması Kelenderis çevresinde tarih öncesi tasvir geleneğinin devam ettiğine işaret etmektedir[3].

[2] Tekocak 2006, 4.
[3] Zoroğlu 1994, 440.

M.Ö. II. bin yıl içinde malzeme yönünden zengin değildir. Gözsüzce buluntuları arasında bu çağlara ait olduğu düşünülen birkaç figürin bulunmuş olsa da bu konuda kesin bir yargıya varmak zordur. M.Ö. II. binyılın ikinci yarısında, Tarhundassa Krallığının egemenlik sınırlarına Kelenderis'in de dahil olduğu uzak bir ihtimal değildir. M.Ö. I. Bin yılın ilk yarısından, Kelenderis ve çevresinin tarihi için elde bulunan fazla bir belge yoktur. Bu çağda bölgenin coğrafi adının ne olduğu konusu kesinlik kazanmış değildir. En çok üzerinde durulan ve ilk kez Asur kaynaklarında geçen Hilakku'nun sınırları tartışmalıdır. M.Ö. 9.yüzyıldan itibaren Asurların özellikle Çukurova bölgesini kontrolleri altında tutma yolunda gösterdiği çabalar, siyasi ve askeri amaçlı olduğu kadar, ekonomik nedenlerden kaynaklanıyordu. Dağlık

Kilikya, topografyasının ve buna bağlı olarak ulaşım güçlüklerinin etkisiyle, uzun süreli bir Asur egemenliği yaşamamıştır.

1990 yılı kazı mevsiminde bulunan sub-Geometrik karakterli bir kap parçası Kelenderis'in Arkaik dönemine ait önemli ipuçlarından biridir.

M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren Kelenderis Yeni Babil kaynaklarında sözü edilen Pirindu bölgesinin sınırları içinde görülür.

M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda, Pers egemenliğine rağmen, Kelenderis tarihinin bilinen en parlak dönemi başlamıştır. Perslerin Kelenderis'in ticari aktivitesine zarar vermediği, aksine bundan yararlandığı anlaşılmaktadır. Atina'nın en güçlü olduğu Peleponez savaşlarına kadar olan sürede, Kelenderis ve benzeri kentler, ticari aktivitelerini Atina'nın koruyuculuğu altında yürütmüş olmalıdır. M.Ö. 425 yılına ait Atina vergi listelerinde Kelenderis'in de adının geçmesinden, bu zamanın en güçlü kent devleti olan Atina'nın etkilerinin Kilikya kıyılarına ulaşması ve onun koruyuculuğu altında bağımsızlığını kazanarak, ticari aktivitelerini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Mezarlara armağan olarak sunulmuş kapların bazı tiplerinin Kıbrıs'da bulunması, Kelenderis'in bu çağda Anadolu-Kıbrıs arasında bir uğrak noktası olduğunu, Anadolu Kıbrıs ilişkilerinin sağlanmasında aktif bir rol üstlendiğini

kanıtlayıcı delillerdir. Aynı ilişkiler İskender sonrasında da söz konusudur. Kentin Seleukosların veya Ptolemaiosların egemenliği altına girdiğini gösteren belgelerden yoksunuz. Mısırlılar Akdeniz ticaretini uzun süre kontrolleri altında tutmuşlardır. Orta Dağlık Kilikya'yı işgal etmekten çok, burada sonradan kentleşen üstler kurmuşlardır. Kelenderis2in 3 km. kadar doğusunda, Büyükalan'daki Berenike ve yaklaşık 25 km. kadar batısında, antik Nagidos'un yakınındaki Arsinoe, bu amaca yönelik olarak kurulan üs-kentler olmalıdırlar.

M.Ö. 2. yüzyılın sonlarında Ptolemaiosların özellikle doğu Akdenizdeki kontrolü zayıfladıkça, korsanlık ve köle ticareti artmaya başlamıştır. Kıyı tüccar denizcileri yüzyıllardır sömürdükleri kaynakları kullanamamanın yanı sıra, bağımsızlıklarını yitirme noktasına gelmişlerdir. İşte "Kilikya Korsanları"olarak anılan bu yeni güç nedeniyle Kelenderis gibi liman kentleri bunalıma düşmüşlerdir. Korsanlara karşı yürütülen savaşlara rağmen, Kelenderis gibi ticaret merkezleri M.Ö. 1. yüzyıl ortalarına kadar kendilerini toparlayamadılar.

Roma çağına ait kalıntıların yoğunluğu kendini mezar anıtlarında gösterir. Bunlardan tonozlu mezarların en yakın benzerleri Anemurium'da bulunmaktadır. Tek örnekle temsil edilen pramidal çatılı mezar anıtı M.S. 2. yüzyıl sonlarına ait olmalıdır. Limanın batısında bulunan hamam biraz daha geç bir tarihte yapılmıştır. Limanın güneyindeki yarımadanın bir kısmını çevreleyen surlar, birkaç sarnıç, suyolu, theatron ve diğer kalıntılar da yine Geç Roma Dönemine ait yapılar olarak, günümüze ulaşmışlardır[4].

3. KELENDERİS HAKKINDA

3.1. Topografya

Kelenderis, Doğu Akdeniz dünyasının bir parçası olan ve Kilikya Bölgesi'nin Orta Dağlık bölümünde yer alan bir kıyı kentidir. Antik kent bugünkü Mersin-Antalya karayolu üzerinde, Silifke ve Anamur ilçeleri arasında, Mersin'e bağlı olan

[4] Zoroğlu 1994, 440-447.

Aydıncık ilçesinde yer almaktadır. Modern kent ile antik kent iç içe geçmiş durumdadır. Kalıntılar, batıda Karabıyık burnunda bulunan Saplı Ada ile doğuda Sancak Burnu arasında toplanmıştır(Harita 2 Resim 1).

Dağlık bir bölgede kurulmuş olan ve bu sebeple de tarıma elverişli topraklardan yoksun olan kentin en önemli avantajı, doğal bir limana sahip oluşudur. Antik kentin yerleşim alanı da bu limanın güneyindeki "Akropol" olarak adlandırılan yarımada ve batısındaki "Aşağı Şehir"in bulunduğu düzlüktür[5].

Kent bulunduğu konum itibari ile bölgedeki diğer kentlere göre hem karayolu hem de deniz yolu ulaşımında avantajlıdır. Ulaşım yönünden sahip olduğu bu elverişli konumu sayesinde de bir yandan iç bölgelerdeki kentler ile diğer yandan da kıyı kentleri ile ilişki kurabilmiş ve kurduğu ilişkileri devam ettirebilmiştir. Deniz yolu ulaşımı kentin sadece yakın komşuları ile değil aynı zamanda başka ülkelerle de ilişki içerisinde olmasını sağlamıştır. Bu durum biraz evvel de belirttiğimiz gibi kentin her dönemde tarih sahnesinde kimi zaman parlak, kimi zaman sönük da olsa yer almasını sağlamıştır.

3.2. Tarihçe

Bölgenin Prehistorik dönemleri hakkında yapılan araştırmaların çok az olması Kelenderis antik kentinin de bu dönemlerinin az bilinmesine neden olmuştur. Kelenderis antik kentinde 1987 yılından başlatılan ve halen kent merkezinde devam eden kazılarda kentteki ilk yerleşimin M.Ö. 8. yüzyıl sonlarına kadar uzandığı tespit edilmiştir. 2000 yılında bir rastlantı sonucu bulunan Gilindire Mağarası'ndan toplanan seramik malzemenin değerlendirilmesiyle kentin tarihinin Kalkolitik ve Erken Tunç Çağlarına kadar gidebileceği ortaya konmuştur. 2002 yılında başlatılan sualtı çalışmalarından elde edilen veriler de kentin tarihinin Geç Tunç çağına kadar uzanabileceğini göstermiştir. M.Ö. II. binin sonlarında ticari faaliyet alanlarını Batı Akdeniz'e yaymaya başlayan Fenikelilerin kıyıda yer alan kentlere uğramış olduklarını göz önünde bulundurulursa Kelenderis'in bu kadar eskiye giden buluntulara sahip olması oldukça önemlidir.

[5] Zoroğlu 1994, 2-5.

Kent en parlak dönemini yaşadığı Klasik Çağ'da, Anadolu ile Kıbrıs arasında bir uğrak noktası olmuş, Anadolu ile Kıbrıs arasındaki ticarette aktif bir rol oynamıştır[6].Ptolemaislar'ın Akdeniz üzerindeki etkisinin M.Ö. 2. yüzyılın sonlarına doğru azalmasıyla birlikte korsanlık ve köle ticareti giderek artmıştır. Kelenderis bu dönemde bağımsız olmasına ve kendi sikkelerini basmasına karşın bu olaydan çok olumsuz etkilenmiştir[7]. Romalılar uzun ve zorlu bir mücadeleden sonra büyük oranda artan korsanlığı tümüyle yok etmişlerdir. Bölgenin önemli liman kentlerinden birisi olan Kelenderis de korsanlıktan duyduğu rahatsızlık nedeniyle M.Ö. 77 yılında General Servilius Vatia'nın, soyguncuları temizlemek amacıyla yaptığı sefere gemileri ile destek vermiştir[8]. Kelenderis kenti korsanlara karsı yürütülen mücadele süresince (M.S. 1.yüzyılın ortalarına kadar) kendini toparlayamamıştır.

M.Ö. 81 yıllarına ait bir yazıtta, Karya'daki, Lagina Hekate tapınağının kutsallığını kabul eden kentler arasında Kelenderis'in de isminin verilmiş olması oldukça önemlidir[9].

Roma Erken İmparatorluk döneminden, Domitian'a kadar olan zaman zarfında birkaç antik kaynak dışında yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak Prf. Dr. L. Zoroğlu kentin M.Ö. 1 ve

M.S. 1. yüzyıllarda bir liman kenti olma özelliğini halen devam ettirebildiğine işaret etmektedir[10].

M.Ö. 81 yıllarına ait bir yazıtta, Karya'daki, Lagina Hekate tapınağının kutsallığını kabul eden kentler arasında Kelenderis'in de isminin verilmiş olması oldukça önemlidir[11]. 1992 yılında Aşağı Şehir'de ele geçirilen bir heykel kaidesi üzerindeki yazıt Vespasianus zamanına ait olup imparatora ithaf edilmiştir[12]. Bu yazıtın imparatora ithaf edilmiş olması kentin Roma ile korsan seferleri sırasında geliştirilmeye çalışılan ilişkilerin bir başka kanıtıdır.

[6] Zoroğlu 1994, 445.
[7] Zoroğlu 1994, 447.
[8] Strabon XIV.V.7 ; Zoroğlu 1994, 23-24.
[9] Zoroğlu 1994, 24.
[10] Zoroğlu 1994, 24.
[11] Zoroğlu 1994, 24.
[12] Zoroğlu 1995, 197.

Kentin Geç Roma dönemi hakkında bize kazılar dışında bilgi veren bir başka kaynak ise geçmişten günümüze ulaşabilmiş liman hamamı, surlar, theatron, suyolu, birkaç sarnıç ve mezar kalıntılarıdır[13].

Kazılarda ortaya çıkarılan zemin mozaiği de, Geç Antik döneme ait kentin limanı ve çevresindeki yapıları tasvir etmiş olmasıyla, kentin geç dönemi ile ilgili oldukça önemli bilgiler elde etmemizi sağlamıştır. Mozaik, kentin bu tarihlerde yeniden parlak bir dönem yaşamış olabileceğini ortaya koymaktadır.

4. MOZAİK SANATI HAKKINDA

4.1. Geç Antik Çağ Öncesi Mozaik Sanatının Gelişimi

Mozaik; cam, mermer ve benzeri uygun malzemelerden özel olarak üretilen renk fragmanlarını(tessera) kireç ya da çimento harcı ile belli bir yüzeye yapıştırmak suretiyle yapılan resim veya süsleme yöntemidir[14]. Geniş anlamda, değişik renklerde bir ya da bir kaç malzemenin küçük parçalarını yan yana getirerek oluşturulan düzenleme tekniği anlamına gelen mozaik yapım tekniğinde, cam ve mermer dışında malzeme olarak ayrıca seramik, ahşap, mine ve taş parçaları da olabileceği gibi kağıt ya da kumaş parçaları da kullanılmaktadır[15].

Günümüzde binaların dış cephe süslemelerinde de kullanılan mozaikler, yapım tekniği açısından en erken Neolitik Dönem'de görülmekle birlikte, aslında gerçek anlamda Klasik Yunan Dönemi'nden itibaren Antik Çağ resim sanatı kapsamında incelenmektedir. Mozaikkelimesinin hangi kelimeden türediği henüz kesinlik kazanmamıştır. Gerçi bazı araştırmacıların ileri sürdüğü gibi İbrani dilindeki *Maskith* kelimesinden gelmeyip, Yunan dilindeki *Musa* kelimesi ile dar anlamda yakınlığı bulunmaktadır[16].

Mozaik taşları Latince'de genel olarak *Tesserula* ya da *Tessella*, mozaik döşemeler ise *Pavimenta Tessellata*, Yunanca'da ise *Musoi* olarak anılmakla birlikte *Musivum* kelimesi, sırlı, prizmatik biçimli mozaik taşçıklarından yapılmış duvar

[13] Zoroğlu 1994, 31-54.
[14] Genç 1994, 87.
[15] Hasol 1998, 323.
[16] Üstüner 2002, 7.

resmi anlamına gelmektedir. Ayrıca bu kelime, mozaiğin genel anlamda tarifi şeklindedir. Yani, herhangi bir mimari alanı süsleme sanatı olarak, çeşitli renkte küçük taş parçalarla ya da cam parçalarıyla, bir harç yatağına tamamen yan yana sıralayarak ve aynı seviyede düzleştirilerek dizilmesiyle yapılmaktadır[17].

Mozaik sanatı, en eski ve aynı zamanda da en modern sanat dallarının basında gelmektedir. Bu özelliği sayesinde günümüzün zevklerine de tam olarak uyum sağlamış olan mozaik sanatı, çok geniş bir kullanım alanına sahip olmakla birlikte yapıldıkları döneme, kullanım sekline ve yapım tekniğine göre çeşitlilik göstermektedir.

Mozaik sanatı, Romalılar döneminde yaygın bir biçimde uygulanmış; yer, duvar ve çatı kemeri süslemelerinde kullanılmıştır. Daha sonra, tüm Orta Çağ boyunca Bizans İmparatorluğu'nda kamusal mimari ve Hıristiyan kiliselerinde; modern mimaride ise dış cephe süslemelerinde yer almıştır. Çok yaygın olmamakla birlikte, mozaik tekniğinin, mobilyada ve küçük boyutlu sanat objelerinde tamamlayıcı bir süsleme öğesi olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yine de bu sanat dalının en ilginç örnekleri, büyük boyutlu ve yer yer anıtsal nitelikli kompozisyonlardır[18].

Mozaik yapım tekniği, ilk kez Mezopotamya'daki Sümer Uygarlığı'nda görülmektedir. M.Ö. 3. bin yılın başlarında, Uruk şehrinin 4. Yapı katında bulunan ve Cemdet Nasr kültürüne ait Varka Sarayı'nın duvarlarında, koni biçimli küçük pişmiş-toprak parçaların düz yüzeyleri dışta kalacak şekilde duvara gömülerek yapılan geometrik şekilli mozaik süslemeler görülmektedir[19]. Uruk 4'ün en eski tabakasındaki bir yapının giriş kısmı ve sütunları da zengin sayılabilecek geometrik şekilli mozaiklerle süslenmiştir. Uruk dışında, yine Irak'ta bulunan ve günümüzde Al Ubaid olarak bilinen Ur şehrindeki Nikhursag tapınağının sütunları da geometrik şekilli mozaiklerle bezenmiştir[20]. Mısır'da ise mozaik sanatı duvar ve eşyaları bezemede kullanılmaktaydı. Cam imalatında oldukça uzmanlaşan Mısırlılar basit

[17] Üstüner 2002, 7.
[18] Genç 1994, 87.
[19] Genç 1994, 87.
[20] Üstüner 2002, 10.

cam mozaik fragmanlarını iç mekanlarda kullanmışlardır. Heliopolis'deki II. Ramses Tapınağı'nda[21] ve Sakkara'da bulunan Zoser piramidinin mezar odasında bu tip örnekler görülmektedir[22].Kahire-İsmailiye demiryolu yakınındaki Tell-el-İahoudi'de, 20. Sülale zamanında yaşamış olan III. Ramses'in (M.Ö. 1198-1167) yaptırmış olduğu, Nil deltası üzerindeki tapınakta, sütunlar ve duvarlar çok renkli mozaik parçalarıyla süslenmiştir. Yine firavunlardan III. Tutmosis'e ait bir tapınakta da buna benzer süslemelere rastlanmıştır. Bir dönem Mısır'ın başkenti olarak kullanılan Tell-el-Amarna kentinin sur duvarlarındaki frizlerde obsidyen, kuarz, alabaster, sarı kalker, yeşil serpantin, kırmızı porfir ve siyah granit taşlardan mozaik tekniğinde yapılmış süslemeler bulunmuştur. Bundan başka bazı lahitlerde, Fayyum Bölgesi'ndeki Ptolemaioslar Devri stel ve mezarlarda, Teb bölgesindeki mezarların cephe süslemelerinde de mozaik tekniğinin kullanıldığı görülmüştür[23].

Girit'te Minos uygarlığı döneminde küçük altın plaka ve değerli süs taşlarından kesilerek yapılmış mozaik resimler bulunmakla birlikte[24] mozaik tekniği yaygın olarak kullanılmamıştır. Şimdiye kadar anlatılan bu örneklerin, mozaik tekniğine yaklaşmasına rağmen, bu tekniğin mimariye bağlı elemanlar olarak karşımıza çıkan örnekler şeklinde görüldüğü ve mozaiklerin döşeme süslemesi olarak ilk kullanımlarının ancak M.Ö. 8. yüzyılda gerçekleştiği bilinmektedir.

M.Ö. 8. ve 7. yüzyıllara tarihlenen ilk döşeme mozaiği örnekleri Frigler'in başkenti Gordion'daki bazı megaronlarda bulunmuştur[25]. Buradaki mozaik döşemelerin farklı renklerdeki çakıl taşlarından, simetrik olmayan geometrik motifler şeklinde yapıldığı

görülmektedir[26]. Yine M.Ö. 7. yüzyıla tarihlenen bir diğer döşeme mozaiği pişmiş topraktan olup, Urartular'ın başkenti Tuşpa'da (Van-Toprakkale) II. Rusa Sarayı'nda bulunmuştur. Bu tarihlerden sonra M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren mozaik sanatı, insanların gündelik yaşamına daha fazla girmiş ve sevilerek kullanılan bir sanat dalı olarak gelişimini sürdürmüştür.

[21] Genç 1994, 87.
[22] Üstüner 2002, 11.
[23] Üstüner 2002, 12.
[24] Genç 1994, 87.
[25] Young 1975, 32.
[26] Young 1975, 34.

Farklı bir anlayışla işlenmiş olan Gordion'daki mozaik döşemeler bir kenara bırakılacak olursa, Roma döşemeleriyle aynı tarzda olan ve öncüleri olarak kabul edilebilecek ilk döşeme mozaiği örnekleri, Klasik Çağ'a tarihlenen (M.Ö. 5. yy. ve 4. yy. başları) ve Olynthos'da bulunan çakıl taşından yapılmış mozaiklerdir[27]. Motya, Pella ve Olympia'da bulunan Helenistik döşemeler de aynı teknik ve benzer üsluba sahiptir. Günümüze kadar ulaşabilen en eski Yunan mozaikleri ise, düzgün olarak kesilmiş taşlardan ya da deniz ve dere kenarlarından toplanan düzgün çakıl taşlarından yapılmıştır. M.Ö. 6. yüzyıla ait en erken örnek olarak, Yunanistan-Delphi'deki Athena Pronaia kutsal alanında bulunan bir tapınakta, renkli çakıl taşlarından yapılmış olan mozaik döşeme parçaları bulunmuştur. Olynthos'da bulunan çakıl taşı mozaik döşemeler ise M.Ö. 432-348 arasına tarihlenmekte ve Pella'daki mozaikler gibi konutların Andron adı verilen erkek misafirlerin ağırlandığı konuk odalarında ya da avlularda bulunmaktadır[28].

Genel olarak mitolojik konuların resmedildiği görülmekle birlikte (Bellerophon, Nereidler, Poseidon ve Amphitrite'nin evlenmesi, Kentauramakhie, Grifonlar) sadece geometrik şekilli döşemeler de bulunmaktadır ve mozaik taşları işlenmeden doğal olarak kullanılmıştır. Sahnelerdeki görsel etki, koyu ve açık renkli taşların bir arada kullanılması ile oluşan kontrasla sağlanmaya çalışılmıştır.[29] Koyu zemin üzerinde yer alan açık renkli figürler, dönemin çanak-çömlekler üzerindeki resim sanatı örnekleri ile benzerlikler göstermektedir.

Olynthos örnekleri arasında yer alan figürlü döşemelerin en önemlisi ise Avi III Evi olarak anılan konutun andron'unda bulunmuş olan Bellerophon mozaiğidir. Tarihsel olarak mitolojik bir konunun işlendiği ilk örnek olması açısından oldukça önemli olan bu mozaik çakıl taşlarından yapılmış olup 3x3 m'lik bir alanı kaplamaktadır[30]. Etrafı geometrik bezemelerle süslenmiş olan mozaiğin ortasında Lykialı yerel bir mitolojik kahraman olan Bellerophon, atı Pegasos üzerinde canavar Chimera'yı öldürürken gösterilmiştir.

[27] Özügül 1996, 13.
[28] Üstüner 2002, 14.
[29] Ödekan 1997, 1301.
[30] Şahin 2004, 2.

Olynthos dışında Klasik Dönem'e ait diğer önemli örnekler Korinth, Skion, Atina yakınlarındaki Diphylon ve Pire'de, Eleusis, Sparta, Tarsus, Sicilya-Motya ve Olympia'da bulunmaktadır. M.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen Olympia Zeus Tapınağı Pronaos'unda bulunan döşeme mozaiği örneğinde, mozaik sanatı açısından önemli bir gelişme tespit edilmiştir. Mozaikte, bir Triton üzerine oturan erkek çocuk ile balık ve deniz kuşları görülmektedir[31].

Bu mozaiğin önemi, taşların desene göre kesilmesiyle yapılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Buradaki figürde göz, çene ve burun bir tek taş parçasıyla şekillendirilmiştir. Teknik geliştikçe küçük boyutlarda kesilmiş taş parçalarının kullanımı yaygınlaşmış, bu bulgu tüm mozaik sanatının geleceğini belirlemiştir.

Ancak ucuz olduğundan çakıl taşı kullanımı daha sonraki yıllarda da devam etmiş, konut döşemeleri dışında sokaklarda da kullanılmıştır[32].

Klasik dönemde mozaik yapım tekniğindeki gelişmeler, Hellenistik dönemde de devam etmiş, ancak bu dönemle birlikte bazı yeniliklerin ortaya çıktığı bir süreç başlamıştır. M.Ö. 3. yüzyılda eski çakıl taşı geleneği devam etmekle birlikte, artık yeni bir yapım tekniği olan tessera mozaik tekniği kullanılmaya başlanmıştır. Antik dönem mozaik araştırmacılarından Marion E. Blake'e göre tessera tekniğine ilk kez M.Ö. 3. yüzyıl başlarında Akdeniz dünyasında rastlanmaktadır. Bir başka araştırmacı olan Doro Levi ise bu tekniğin ilk kez Sicilya-Syrakusa kralı olan Hieron II. döneminde (M.Ö. 275-215) Morgantina kentinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir[33].

Gerçektende çakıl taşı mozaiklerden uzaklaşan, düzgün kesilmiş taş mozaiklerin ilk örneklerine, günümüzde Serra Orlando olarak bilinen, Orta Sicilya bölgesindeki eski Morgantina kentinde rastlanmıştır. 1956-1959 yılları arasında Princeton Üniversitesi tarafından yapılan kazılarda, peristylli bir konutta geometrik şekilli mozaiklerin yanında, tessera tekniğinde Ganymedes'in kaçırılmasını anlatan bir döşeme mozaiği bulunmuştur.

[31] Üstüner 2002, 20.
[32] Ödekan 1997, 1301.
[33] Üstüner 2002, 21.

Helenistik Dönem mozaiklerinin, önceki örneklere oranla daha farklı özellikler gösterdiği görülmektedir. Bu örneklerin birçoğu, özellikle orta motifleri opus vermiculatum tekniğindedir. Bu teknik sayesinde duvar resimlerinde görülen çok renklilik, ışık-gölge oyunları ile sağlanmış zengin perspektifler, kıvrımlar ve kalabalık kompozisyonlar gibi özellikler mozaik sanatına aktarılabilmiştir[34].

Helenistik dönemin bir diğer önemli özelliği ise, döşemelerin ortasında bulunan ve asıl sahnenin yapıldığı yuvarlak kısım olan Emblema'nın bulunmasıdır. Emblemalar Helenistik dönem sonrası mozaiklerde, özellikle Antoninler devrinden (M.S. 2. yüzyıl) itibaren, yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır.

Helenistik döneme ait diğer önemli mozaik örnekleri Mısır-İskenderiye'de, Delos Adası'nda, Anadolu'da Pergamon (Bergama), Erythrai, Teos, Tarsus ve Assos'ta bulunmuştur. Bu kentlerden Delos ve Pergamon'da bulunan örnekler oldukça önemlidir. Pergamon'da M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen saraylarda bulunan döşeme mozaikleri, gelişmiş mozaik tekniğinin başarılı örnekleri arasında yer almaktadır. Mozaiklerin çok renkli olarak yapılan masklı bitkisel bordürleri, hem dönemin özelliklerini yansıtması hem de Roma Çağı'nda da yapımına devam edilen bir bordür tipinin erken örneğini oluşturması bakımından önemlidir.

Antik yazarlardan Plinius, antik çağın en önemli mozaik sanatçısının Pergamonlu Sosos olduğundan bahsetmiştir. Çok çeşitli renklerdeki küçük taşları yan yana getirerek "Süpürülmemiş Oda" ya da "Kantharostan su içen güvercinler" gibi ilginç konular resmetmiş, taşların arasına cam parçaları yerleştirmiş, döşeme yüzeyini ayrıca cilalamış ve böylece taş renklerini daha canlı olarak ortaya çıkarmıştır. M.Ö. 2. yüzyıldan kalma Delos'taki tüccar konutlarında da benzer nitelikteki döşeme mozaikleri ile karşılaşılmıştır[35].

Helenizm devrinin mozaik sanat dünyasındaki en önemli örnekleri ise, Ege adalarından Delos'ta bulunmuştur. En erken örnekleri M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren görülmekle birlikte, en önemli mozaikler M.Ö. 88-69 yılları arasına tarihlenmektedir. Delos'ta, gerçek anlamda, Musivum Opus, yani duvar mozaikleri bulunamamıştır,

[34] Özügül 1996, 14.
[35] Ödekan 1997, 1301.

fakat döşeme mozaiklerinin özenliği işçiliği, kompozisyonlardaki çok renklilik ve zenginlikle birlikte bordür motiflerindeki çeşitlilik, Delos mozaiklerinin taşıdığı önemi göstermesi açısından önemlidir[36].

Delos mozaik örnekleri çok küçük taşlardan olmayıp, aynı zamanda basit şekilli doğal çakıl taşları da süslemelerde kullanılmıştır. Çakıl taşlarından başka, maviye çalan beyaz renkli Delos mermeri, oniks ve akik gibi yarı değerli taşlar da kullanılmıştır. Delos mozaikleri, süsleme çeşidi açısından oldukça zengindir. Geometrik ve bitkisel motiflerin sevilerek betimlendiği görülmüş, figürlü sahnelerde ise genellikle mitolojiden alınan konuların betimlendiği görülmüştür[37].

Klasik ve Helenistik dönemlerde yapım tekniği ve sanatsal faaliyet açısından artık daha gerçekçi bir tarzda ortaya çıkmış olan mozaik sanatı gelişiminin doruğuna Roma İmparatorluğu döneminde ulaşmış, mozaik döşemeler teknik ve içerikle ilgili getirilen yenilikler nedeniyle Anadolu, Suriye, Kuzey Afrika, Yunanistan ve İtalya'da sevilen bir süsleme öğesi olarak kullanılmıştır.

Mozaik sanatı M.Ö. 1. yüzyılda yeni bir yön kazanmış, bu zamana kadar az sayıdaki yerleşimde ve ayrıcalıklı durumlarda kullanılmış olan lüks bir sanat iken, bu tarihlerden sonra yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir. Bu durum ise doğal olarak yeni teknik gelişmelere yol açmış ve motif repertuarı da değişmiştir. Süssüz, geometrik ya da doğa kökenli yeni stilize motifler geniş yüzeyleri kaplamaya elverişli tasarımlar seklinde düzenlenmişlerdir[38].

İtalya'da suya dayanıklı yapıştırıcı bir harcın bulunmasıyla mozaik tekniğinde ileri bir adım daha atılmıştır. Bu harç, Güney İtalya'da çok rastlanan bir tür volkanik kuma (Pozzolano), kireç kaymağı; sertleştirici dolgu maddesi olarak da mermer ve seramik kırıkları ilave edilerek oluşturulan bir karışımdır. Bu tarzda yapılan mozaikleri Romalılar özellikle kamu yapılarında kullanmıştır[39].

[36] Özügül 1996, 14.
[37] Üstüner 2002, 32.
[38] Özügül 1996, 14.
[39] Genç 1994,87.

M.Ö. 1. yüzyıldan sonra mozaikler, özellikle hamam yapıları ve konutlarda, duvar süslemesi olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Roma'da M.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen Agrippina hamamlarındaki tonoz mozaikleri, bilinen en erken duvar mozaik örneğidir ve döşeme mozaiklerinden daha itinalı bir şekilde yapıldığı görülmüştür. Yine Pompeii'de mozaik kaplı bahçe çeşmesi ve sütunları bulunmuş, duvar mozaikleri İmparator Hadrian'ın (M.S. 117-138)

Tivoli'de bulunmuş olan villasında olduğu gibi daha sonraları geniş yüzeylere uygulanmaya başlanmıştır. Romalılar'ın uyguladığı değişik bir döşeme mozaiği de beyaz zemin üzerine uygulanan siyah desenli mozaiklerdir. Siyah renk için genellikle Bazalt, beyaz renk içinse mermer ya da kireç taşı kullanmışlardır[40].

Figürlü mozaikler konularını tiyatro, mitoloji ve gündelik yaşamdan almaktadır, balık ve kuşlardan başka birçok hayvan figürü ve stilize motiflere de sıkça rastlanmaktadır[41]. Roma döneminde mozaik sanatında bezeme amacıyla düzenlenmiş konular dışında, simgesel içerikli konularla da betimlenmiş örn; kükreyen aslan motifi apotropeik anlamda kötülüğü mekanlardan uzak tutmak için tasarlanmıştır. Simgesel içerikli konuların uygulanması Hıristiyanlık döneminde de devam etmiştir.

Roma döneminde perspektifte gerçek bir birleşme noktası hiç bir zaman bulunamamış, fresk ve mozaiklerde bazı sekil ve desenlerin neredeyse birbirini tekrar eder bir şekilde sürekli olarak islenmiş olması, bazı desen ve figürler ile tüm eski başyapıtların çizimlerini içeren bir tür "örnek" ya da "desen" defterlerinden yararlanıldığı fikrini uyandırmıştır.

Roma mozaiklerinde, özellikle M.S. 2. yüzyılın ortalarından itibaren belirli bir değişim izlenmekte, düzenlemelerde, konularda, motif ve renklerde çeşitlilik göze çarpmaktadır. Antoninler döneminden itibaren (M.S. 138) emblemalar ortadan kalkmış[42], geometrik bordürle çevrelenmiş figürlü sahnelerin yanı sıra, geometrik

[40] Üstüner 2002, 85.
[41] Genç 1994, 87.
[42] Üstüner 2002, 88.

kompozisyonlar, geometrik motiflere ışık-gölge oyunlarıyla kazandırılmış perspektif, döşemenin panellere ayrılması gibi birçok özellik bu dönemden sonra görülmüştür[43].

Roma dönemi mozaik örnekleri arasında Pompei örneklerinin özel bir yeri bulunmaktadır. Vezür yanardağının lavları altında kalmış kentin tüm mimarisi günümüze korunmuş olarak gelmiştir. Faun evi olarak adlandırılan konutta bulunan mozaikler dünya çapında ünlüdür. Büyük İskender ve III. Dareios arasında M.Ö. 333'de İssos'da yapılan savaşın betimlendiği mozaik (M.S. 75 yılına tarihlenmekte), bilinen en büyük emblemalı örnek olması ile mozaik sanatı tarihçesi açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren mozaik sanatı italya'da yeni bir yorum kazanmış, mimariyle ve odaların kullanım amaçlarıyla ilişkili bir dekorasyon amaçlanmıştır. Bu dönemde İtalya'ya giren çok renkli figürlü kompozisyona sahip Helenistik mozaikler, kısa sürede yerini daha ucuz, daha az rafine, kolay uygulanabilir bir teknik olan siyah beyaz Tessellatum'a bırakmıştır. M.S. 2. yüzyıl İtalya'da, mozaik sanatının tam bir olgunluğa eriştiği dönem olmuştur.

M.S. 1. yüzyılda Pompei'de yeni bir teknikle Helenistik mozaiklere benzer bir etki yaratılmaya çalışılırken, 2. yüzyılda Ostia atölyeleri, bulunduğu ortama mükemmel şekilde uyum sağlayan yeni bir stil yaratmayı başarmışlardır. M.S. 3. yüzyılda, siyah-beyaz stilde geometrik formlara doğru bir eğilim görülmekle birlikte, 4. yüzyıldan sonra Geç İmparatorluk döneminde hakim olan siyah-beyaz geometrik döşemeler artık gözden düşmeye başlamış, çoğunlukla çok renkli figürlü mozaikler ya da renkli Opus Sectile tercih edilmiştir[44].

M.S. 2. ve 4. yüzyıllar arasında mozaik sanatının en çok geliştiği yer aslında İtalya'dan çok eyaletlerdi Anadolu'daki Roma yerleşmelerinin büyük bir kısmında mozaik döşemeler bulunmaktadır. Genel olarak mozaik örnekler Ege, Akdeniz, Kilikya bölgesi (Antiochia) ve Güney Doğu Anadolu'da (Zeugma) toplanmıştır. Genel olarak bakıldığında, Roma döneminde Anadolu'da geniş figürlü sahnelerin geometrik şekillerle çevrelendiği örneklerin tercih edildiği görülmektedir. Figürlü

[43] Özügül 1996, 16.
[44] Özügül 1996, 19-20.

döşemelerde çoğunlukla mitolojik sahneler ya da hayvan ve kuş motifleri işlenmiştir[45].

Suriye eyaletinde ise mozaik sanatı, Roma döneminde büyük bir basarıyla uygulanmış, tüm Roma dünyasındaki en önemli örnekler burada yapılmıştır. Apameia'da bulunan en erken örnekler M.S. 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Suriye'de mozaik tekniği M.S. 4. yüzyılda köklerinden kopmuştur. M.S. 4. yüzyılın sonlarında pseudo-emblema ortadan kalkmış ve geometrik dekorlar yaygınlaşmıştır. Helenistik etkili naturalist betimlemeler yerini geometrik şekillerle elde edilen "sonsuz" kompozisyonlara bırakmıştır[46].

Kuzey Afrika mozaiklerinde ise, çok renklilik ve figürlü kompozisyonlar ilk göze çarpan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevsimler ve Nil Nehri ile ilgili sahneler oldukça sık islenen konular arasında yer almaktadır. Dalga, örgü, kurdele, defne çelengi gibi motiflerle bölünmüş olan mozaiklerin en güzel örnekleri Kartaca'da bulunmuştur. Büyük İskender'in fetihlerinden sonra bu bölgeye giren mozaik sanatı, Yunan mozaik geleneğinin devamı şeklinde gelişmiştir[47].

4.2. Geç Antik Çağda Mozaik Sanatının Gelişimi

Bizans uygarlığı ve sanatına atfedilen önemin nedenleri arasında; çeşitli kültürel etkilerin bir potada yoğrulması sonucunda ulaştığı özgün niteliğini, bin yılı aşkın bir süre varlığını kesintisiz olarak sürdürmüş olmasını, yayıldığı geniş coğrafi alanı ve imparatorluk sınırlarını gerek coğrafi, gerekse tarihsel olarak çok aşan etkilerinin olmasını sayabiliriz.

Hıristiyanlık devlet dini olduktan sonra, ilk Hıristiyanlara ait sanat katakomplardan yeryüzüne çıktı. İnşa edilen kiliseler devletin ve dinin gücüne yakışır bir şekilde süslenmeye başladı. Kilise ve devlet birleşince, Hıristiyanlığın

[45] Özügül 1996, 17.
[46] Özügül 1996, 17.
[47] Özügül 1996, 20.

savaş halinde olduğu putperestlik ile esrarengiz dinler (Mysterienkulte) güçlerini kaybettiler Ancak Hıristiyanlık, putperest Antikite'nin içinde doğduğu için, Antikite dünyasının süsleme ve yapım biçimlerini aynen kullanmaya devam ediyordu. Bunun yanında, kilise mensuplarının elbiselerini bile bu antik dünyadan aldıkları görülüyordu. Mozaiğin, kimi kaynaklara göre Helenistik çağda geliştiği öne sürülür. Ancak bu tekniğin daha önceleri Mezopotamya ve Mısır'da kullanıldığı biliniyor. Ancak Helenistik Çağın yapı zeminlerinde yer alan mozaiğin duvarlara aktarılışı M.S. 1. yüzyılda görülmektedir. Antakya ve Herculaneum'da av sahneleri, kuşlar, Neptün ve Amphirite gibi konular, mozaik tekniğinde işlenmişlerdir. İşte Hıristiyanlık bu konuları yerden kaldırıp bazilika duvarlarına uyguluyordu. Antikite'de beyaz zemin üzerine dallar, çiçekler ve av sahnelerini belirten konular, cam ve taş küpçüklerle işlenmişlerdir. Hıristiyanlık buna gümüş ve altın kaplı camlar ile cilalanmış porfür, çeşitli renkli mermerleri eklemiştir. Ancak bu cam ve mermer parçaları, hep küp biçimindeydi ve bir sıva içine gömülüyordu. Ayrıca Antikite beyaz zemini tercih etmiş, Bizans ise altın zeminin daha etkili olacağını peşin olarak kabul etmiştir. Bu bakımdan Bizans mozaiği, parlak, ışıklı, soyut ve kutsal bir dünya yaratmıştı.

Tasvir sanatlarının kullanılıp kullanılmaması, Bizans'ta uzun zaman tartışma konusu olmuştur. Hatta Ortodoks kilisesi, üç boyutlu heykeli tamamen yasaklamıştı. Bu bakımdan Bizans'a bağlı Ortodoks dünyasında heykel sanatlarının gelişmediği görülür. Greklerdeki tanrı tasavvurunun vücutlaştırılması fikri ile Doğu'daki soyut tanrı tasavvuru görüşü, daima çatışan iki anlayış olmuştur. Soyut tanrı tasavvurunu Musevilik ve İslamlık da benimsemiştir. İslamiyetken önce Araplar da tasvirlere tapıyorlardı. Bizans'ın ileri gelen din adamları ile saray, soyut bir tanrı tasavvuruna eğilimli olmalarına rağmen, halk tapacağı Tanrı olarak somut bir biçime ihtiyaç duyuyordu. İmparator III. Leo, 725 yılında tasvirlere tapınmayı yasakladı. Birçok ikona bu sıralarda tahrip edildi."İkonodul" adı verilen tasvir taraftarları, "ikonoklast" adı verilen tasvir düşmanları tarafından katledildiler. İlk kez, 842 yılında İmparatoriçe Teodora tasvir düşmanlığına son verdi. Bu nedenle bu tarih, Ortodokslar tarafından bugün bile bayram günü olarak kutlanmaktadır. Tasvir düşmanlığı sırasında ikonodulların birçoğu, Büyük Karl'ın Aachen'deki sarayına

gitmiş ve oraya Bizans sanatının geleneğini götürmüşlerdir. İtalya'daki Bizans etkisinde ise, oğu-Roma İmparatorluğu'nun bu ülkeyi işgal etmesi, önemli bir paya sahipti. Böylece Revenna'ya gelen Bizans sanatı, buradan tekrar Orta Avrupa'yı etkiliyordu[48].

Bizans sanatı, plastik sanatlarda doğa çalışmalarını terk ederek Helenistik gelenekleri usta çırak kaideleri ile uygulamıştır. Bu bakımdan Bizans sanatı, üslupsal bir gelişim göstermemiştir. Revenna sanatının da Bizans sanatı etkisi içinde geleneğe bağlı kaideler içinde biçimlendirmeye yönelişi, doğa çalışmasından uzaklaştırmış ve dolayısıyla katı bir ifade tarzına götürmüştür. Bu katılık, arkaik bir biçimlendirme olarak kabul edilir. Bu kendine özgü katılığın, Bizans sanatına bir çeşit anıtsal bir ifade kazandırdığı da kabul edilir.

Bu geleneksel sanat, usta çırak mirasına uygun olarak soyut bir etki yaratmıştır. Ve bu soyut dünyanın tasviri için mozaik seçilmiştir. Küp biçimi taşlardan oluşan bu resimler, parça parça renklerden meydana geldiklerinden, çizimde sınırlı bir detay saptanması gerekiyordu. Ancak bütün bu sınırlılığa rağmen, her rengin kesin sınırı, unsurların kararlaştırılmasında kolaylık da sağlıyordu. Bu bakımdan Bizans mozaik resimlerinde belirgin bir açıklık ve renk kompozisyonunu görüyoruz. Bunun yanında bütün desen katılığına rağmen, neo-empresyonistlerin renk tuşlarına benzeyen renkli taş parçalarının etkisi, bu katı deseni tablonun her tarafına dağılan bir renk kompozisyonu haline getirebiliyordu. Gayet duyarlı olan bu renk anlayışı, ancak barok kültürlerde görülüyor. Helenistik çağın baroğunu benimsemiş olan Bizans sanatı, bu üslubun geleneklerini tekrar etmekle doğadan uzaklaşmış, bu nedenle de çizim kabiliyetini kaybederek, satıhlaşmış desenlerle yetinmek zorunda kalmıştı. Ancak kalın konturlar ve katı hareketler, zengin bir renk klavyesi ile örtülmek olanağını bulmuştu.

Bizans sanatı Büyük Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile aynı kültürel mirasa konmasına rağmen, Bizans sanatı bir Roma sanatı değildir. Bizans sanatı Hıristiyanlık dinini resmi din olarak kabul edince, Roma kültüründen bu yenidünya görüşüne uygun unsurları almış, geri kalan, putperestlikle ilgili kültürü

[48] Turani 1992, 209.

terk etmişti. Bu açıdan Bizans, kendine özgü yeni bir dünyanın sanatsal sentezini de yapmak zorundaydı. Bizans'ın saray ve kiliselerinde, önceleri daha çok fresklerin yer alışı bu nedenledir. V. Yüzyılın ilk yarısında mozaikler, Roma-Helenistik anlayışı sürdürür. Bu mozaiklerde hayvan, bitki ve Hıristiyanlığa ait figürlü tasvirler yer alır. Tasvirlerde " iyi kalpli çoban", "Apostol" ve "haç" motifi vardır. V. Yüzyılın ikinci yarısında yapılmış olan Ortadoks baptisteriumlarında bu konular yeniden işlenmiş, orjinalitesinden çok kaybetmiştir. VI. yüzyılın başında genellikle arka planda bulunan figürlerin yerlerini, ziynet eşyasını andıran bir süslemeye bıraktığı görülür. Kutsal bakire kadınlar ve din kurbanlarının resmigeçitlerini gösteren tasvirler üzerinde, İsa'nın hayatını açıklayan bölümlü resimler vardır. 547'den sonra mozaik ve mimarinin bir bütün haline geldiği görülmektedir. Beşeri alem, sembollerle gösterilmeye başlanır. Görünmeyen dünya, kutsal kitaptaki sahnelerin tasviri ile insanı bir biçim alır. Bu tasvirlere bağlı olarak kompozisyon içine, İsa'nın tanrılaştırılış olarak gösterilmesi için havarileri simgeleyen 12 kuzu ile mozaik ve resim sanatında resmedilmiştir. Bizans'ta, kutsal kişilere ait tasvirlerin yapılmasına taraftar olanlar, duruma hakim olunca, tasvir yeniden çoğalır. Hatta kutsal kişilerin resimlerinin kiliselerde nerelere yapılacağı bir program halinde belirlenir.

5. KELENDERİS AGORA BAZİLİKASI

2002 yılında agoranın doğusunda yer alan 19. yüzyıl Liman Mağazaları'nın onarım çalışmaları sırasında opus sectile olarak adlandırılan taban döşemelerinin ve bu döşemeleri çevreleyen apsis duvarının bir bölümünün ortaya çıkarılması ile burada bir bazilikanın varlığı anlaşılmıştır.

2004 yılında yapının bulunduğu alanın tamamının ortaya çıkarılmasına karar verilerek kilisenin güneydoğu şapelinin dolgu toprağı kaldırılmıştır.

2005 yılında çalışmalar bazilikanın asıl planını ve diğer ayrıntıları ortaya çıkarmaya yönelik olarak yürütülmüştür. 2006 ve 2007 yıllarında da stylobat ve revaklarda temizlik çalışmaları tamamlanarak ana salon ve yan neflerden oluşan agora bazilika yapısı ortaya çıkarılarak mozaik zemin seviyesine ulaşılmıştır.

5.1. Mimari Tanımlama

Bazilika, doğu-batı yönünde uzunlamasına üç neflidir. Orta nef yan neflerden daha geniştir, uzunluğu batı duvardan apsis dahil 28.5 m. genişliği 18.91 m.dir. Orta nefin genişliği 8.14 m. kuzey yan nefin genişliği 4.70 m. güney yan nefin genişliği 4.50 m.dir(Plan 1).

Doğuda içten ve dıştan yarım daire apsisin kuzey yarısı, Geç Osmanlı Dönemi yapısının duvarları altında kalmıştır. Kilisenin batısında portikli bir atrium yer alır. Kiliseye girişler, batıda atriumdan orta nefe bir, yan neflere birer olmak üzere üç kapı ile sağlanmıştır. Bazilikanın kuzey duvarında yan nefe açılan ve kiliseye iki-üç basamakla inilen küçük bir kapı açıklığı daha vardır. Yan neflere açılan kapılar genellikle din adamlarının servis kapısı olarak kullanılmaktadır.

Bazilikada nefleri ayıran stylobatlar üzerinde kuzeyde ve güneyde insitu halde yedişer sütun kaidesi yer alır. Nefleri ayıran destek dizisi, kuzeyde 0.80 m. güneyde 0.70 m. genişliğinde stylobatların üzerinde yer alan Attika sütun kaideleri ve mermer sütunlardan oluşmaktadır. Bazilika içinde bulunan sütun başlıkları Korint tipindedir.

Yapının zemininde üç bölümden oluşan mozaik bulunur. Bu orta ve yan neflerde betimlenmiştir. Özellikle orta nefteki mozaik hem üslup hem de içerik bakımından yan neflerden ayrılmaktadır. Yan neflerde daha çok geometrik kompozisyonlar içerisinde verilmiş figürlü süslemeler yer almaktadır. Bu süslemeler kilisenin yapıldığı dönemdeki günlük hayattan kesitler verilmesi bakımından önemlidir. Orta nefteki mozaik iki panodan oluşur. Bir elips bir oval bordürle çevrilen mozaik kendi içerisinde Kelenderis mozaiğinde de kullanılmış olan lale motifi ile ayrılmıştır. İkinci panodaki mozaik genel olarak geometrik kompozisyondan oluşmaktadır. Panonun merkezinde bulunan sekizgenlerin etrafında

sekizgenleri hem yatay hem de düşeyde dik kesecek şekilde dört adet artı ya da haç sembolü bulunmaktadır. Dört adet artı sembolü arasına ise dört adet altıgen yerleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır. Bu kompozisyon kuzey- güney, doğu – batı yönünde 5 adet tekrarlanarak mozaik oluşturulmuştur. Bu mozaiğin merkezine yakın bir yerde doğu-batı yönde uzanan dikdörtgen planlı bir yazıt yer alır. Beyaz zemin üzerine siyah konturle yazılar bulunmaktadır.

5.2. Mozaiklerin Durumu ve Genel Tanıtımı

2007 yılında kazısı tamamlanan Agora Bazilikası'nın zemin mozaiği orta nef, yan nefler ve bemadan oluşan yaklaşık 260 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Bu alan üzerinde çeşitli figürlerin ve motiflerin yer aldığı mozaiklerden oluşur(Resim 2-3). Mozaikler zamanın ve yapının ilk inşasından sonraki evrelerde kullanımın ve tahribatın etkisiyle bozulmuş olsa da günümüze kadar ulaşmıştır. 2007 yılı kazısında tamamı ortaya çıkarılan zemin mozaiklerinin kaba temizliği yapılarak mozaik taşlarının dağılmaması için gerekli önlemler alınmış, mozaik zemin üzerine jeotekstil serilerek tüm alan ahşap-sac bir örtü ile kapatılmıştır. 2008 yılı kazı sezonunda ise bu ahşap-sac örtü kaldırılarak mozaik üzerindeki bozulmalar tespit edilerek onarım ve koruma çalışmaları başlatılmıştır. Her bir bölümde gözlenen bozulma türü alanına göre farklılık gösterdiği için restorasyon çalışmalarında alanına göre farklı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. 2008 yılı kazı sezonu sonunda Bazilikanın salonlarındaki restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra mozaik zeminin üzerine jeotekstil örtü serilerek bunun üzeri de 0,50 m kalınlıkta volkanik toprak (pozzolana) ile kapatılmıştır.

Agora Bazilikası'nın en iyi korunmuş bölümü yapının ana salonudur. Tessera boyutları 6 mm ile 15 mm arasında değişen ölçülerde yapılmıştır. Tessera olarak mermer, taş, tuğla ve cam hamuru(pasta vitre) kullanılmıştır. Taş ve mermer ve tuğla tesseralar beyaz, gri, siyah, kırmızı, sarı renklerinden oluşurken cam hamuru tesseralar mavi ve yeşilin tonlarından oluşan renkleri içermektedir. Yeşil ve mavinin çeşitli tonlarında kullanılmış olan cam tessera figürlerin giysi ve yüzlerinde, hayvan betimlemeleri ve meyve desenlerinde az miktarda kullanılmıştır. Agora Bazilikasının en iyi korunmuş salonu olmakla birlikte bazı bölümlerinde tessera yatağındaki harcın

bağlayıcılığını yitirmesine paralel olarak tessera kayıpları gözlenmiştir. En önemli sorun ise salonun ortasında ki büyük çöküntü olmuştur. I. ve II. panonun birleştiği alanda uzunluğu 3,00 genişliği 2,00 m. dolayında olan bu çöküntünün giderilmesi için, çökmüş olan bölüm sökülerek blokajın yenilenmesi çalışması gerçekleştirilmiştir. Bazı bölümlerde görülen kabarma, tuz ve kalker oluşumlarının ise mekanik ve kimyasal temizlikleri yapılmıştır.

Güney nefin batıya doğru olan 10 m.lik kısmı iyi korunmuş geri kalan kısmı ise yok olmuş durumdadır. Orta nefe oranla daha az cam tessera kullanılmıştır. Bu alandaki bozulmalar tessera kayıplarına bağlı olarak motiflerin yok olması ve zemin altı boşluklar biçiminde görülmekteydi. Tuğla tesseraların yoğun olarak aşınmaya maruz kaldığı ve mozaiğin bazı bölümlerinde yanmadan kaynaklanan yüksek ısıya bağlı tessera ve harç tabakalarının da bozulduğu görülmüştür. Orijinal tesseraların olduğu alanlarda orjinaline uygun olarak sadece dağılmış olan geometrik kısımlarda tessera tamamlaması yapılarak zemindeki kaba kalker oluşumlarının mekanik ve kimyasal temizliği yapılmıştır. Tesseraların altında bulunan boşluklar malta harcı kullanılarak enjeksiyon yöntemiyle doldurulmuştur.

Kuzey nef tesseraların en fazla zarar gördüğü bölüm olarak dikkati çekmektedir. Kuzey duvarına yakın yaklaşık 2.13 m. uzunluktaki zemin apsise kadar korunmuş geri kalan yerlerde ise yalnızca kuzey duvarın dibine yakın ve yalnızca çerçevenin belli olduğu kısa bir şerit şeklindeki kısmı korunabilmiştir. Yüzeydeki kireç tabakası temizlenmiş, zemin altındaki boşluklar malta harcı ile doldurulmuş, kabaran kısımlar da düzeltilmiştir. Tabula ansata içindeki üç satırlık yazıtın eksik taşları tamamlanmıştır.

Apsis ile ikonostasis arasında kalan bema bölümü 1,50x8,15 m. ölçülerinde olup tessera boyutları 4 mm ile 10 mm arasında değişmektedir. Bu bölümün kutsallığının bir nedeni olarak, zemin mozaiklerinin taşları, diğer bölümdekilere göre daha küçük ölçüdedir ve süsler daha özenli yapılmıştır. Cam hamuru tesseraların daha yoğun olarak kullanıldığı bir bölümdür. Güney yönüne doğru daha iyi korunan alandaki tesseralarda kuzeye doğru bozulmalar görülmektedir. Tesseralarda görülen kavlama, kılcal çatlak ve tozumaların mekanik olarak temizliği yapılarak bazı eksik

yerlerde de orijinal tesseralarla tamamlamalar gerçekleştirilmiştir. Zemin altında boşlukların olduğu yerler ise malta harcı ile doldurulmuştur.

Mozaiklerin genel tanımı yapılırken sırasıyla Orta Nef(ana salon), Güney Nef, Kuzey Nef ve Bema olarak anlatılacaktır.

Nef 8 m. genişliktedir ve doğusunda, bir zamanlar mermer levhalardan yapılmış olan, ancak şimdi devrilmiş ve dağılmış, bazı parçaları da yok olmuş olarak günümüze ulaşan bir korkulukla sınırlandırılan bema ile buradan 3 basamakla çıkılan apsis bulunmaktadır. Orta nefin mozaik tabanını en dışta kuzey ve güney bölümlerin kıyısında ve ana salonu bemadan ayıran duvarın bulunduğu yerde beyaz taşlardan oluşan bir bordür çevirmektedir. Girişten sonra, ana salona doğru uzatılmış basamakların her iki yanında kare biçimli panolar içinde mozaik yazıtları yer almaktadır. Bundan sonra, asıl salonun bemaya kadar olan zemini iki ana pano olarak düzenlenmiştir ve her ikisi de beyaz zemin üzerinde ve değişmeli olarak, biri daire biri oval biçimli olarak düzenlenmiş bir örgü motifinden oluşan bordürün içinde kalmaktadır. Bunlardan, batıdaki girişe yakın olan panonun süsleme şeması, birbirinden ayrı olarak yerleştirilmiş 4 madalyon ve bu madalyonların çevresine serpiştirilmiş kare, dikdörtgen prizması ve üçgenlerden oluşan geometrik bezeklerden oluşmuştur[49].

I. Pano hem figüratif konulu betimlemeler, hem de geometrik ve geometrik olmayan süsler içermektedir.

Güney batıdaki ilk madalyonun içinde süt sağan bir erkek figürü betimlenmiştir. Bu betimlemenin bulunduğu alanın alt kısmında iki satırdan oluşan eski Yunanca bir yazıt bulunmaktadır. Çoban sahnenin solunda ve kırmızı, siyah ve sarı renkli taşlarla yapılmış bir minder veya buna benzer alçak bir iskemlenin üzerine oturmuştur. Kısa saçlı olan figürün yüzü bize dönüktür ve burada beyaz, sarı ve kırmızı taşlar ve yeşile çalan cam kullanılarak, saç, gözler ve diğer yüz ayrıntıları verilmiştir. Kollarını dirsekten bükerek yukarı kaldırmış olup, bir nesne tutarken betimlenmiştir. Figür kısa kollu bir tunik giymiştir. Sağ ayak iyi biçimde belli olduğu

[49] Zoroğlu 2008, 32.

için, ayaklarının çıplak olduğu belli olmaktadır. Diğer bacak ise dizden kırılmış ve bacak biraz geriye atılmıştır. Çobanın önünde bulunan ve vücudu, sarı rengin egemen olduğu beyaz, kırmızı ve siyah taşlarla yapılan boynuzsuz keçi yandan betimlenmiş olup, başını geriye, çobana doğru çevirmiştir. Tek gözü betimlenen hayvanın bacakları birbirine paralel olarak yapılmıştır. Karnının altında bulunan yavrusu, vücudunu biraz germiş ve başını annesinin memesine doğru uzatmış biçimde betimlenmiştir. Yavrunun ve annenin arka bacaklarının önünde içerisinde beyaz renkte taşlarla yapıldığı için süt bulunduğu anlaşılan dikey iki kulbu bulunan büyük bir tas bulunmaktadır. Tasın konturları siyah, iç kısmı ise kırmızı ve kahverengi taşlarla yapılmıştır. Bu grubun geri planında ise yaprakları yer yer cam küpçüklerle yapılmış olan bir palmiye ağacı betimlenmiştir. Bu betimlemenin bulunduğu alanın alt kısmında iki satırlık bir yazıt bulunmaktadır.

İkinci madalyonda ise, elinde bir zebranın, yularını tutan bir kadın yer almaktadır. Hayvan yürür tarzda ve yandan betimlenmiştir. Vücudu, beyaz zemin üzerinde kırmızı ve siyah taşlarla ve bir zebranın derisinin özelliklerine uygun çizgilerle bezenmiştir. Kadın ise, tam cephedendir. Kısa saçlıdır ve başında beyaz taşlarla yapılmış bir ince bant bulunmaktadır. Yuvarlak yüzlüdür ve gözler birbirine yakındır. Kırmızı dudaklıdır. Başında başı saran beyaz bandın tuttuğu ve sarı renkli taşlarla yapılmış olan ve alından itibaren yukarıya ve her iki yana açılan ucu kıskaç biçiminde biten iki nesne vardır. Belden yukarısı çıplak yapılmış olan kadının göğüsleri kapatılmıştır. Göbek hizasından itibaren ayak bileklerine kadar inen bol elbisenin üzeri dama motifi ile süslüdür. Elbisenin eteğinin bitiminde, kahverengi taşlarla yapılmış püsküller bulunmaktadır. Damanın çizgileri beyaz zemin üzerinde siyah ve koyu-açık kahverengi taşlarla oluşturulmuş olup, yer yer de lacivert renkli cam küpçükler kullanılmıştır. Sol bacağın dik ve cepheden, sağ bacağın ise, dizden kırılmış ve yandan verilmiş olduğunu elbisenin altındaki bacak hareketinden anlıyoruz. Bu sahnenin altında üç satırlık bir yazıt bulunmaktadır. Bu panodaki diğer iki madalyonun birinde 8 uçlu bir yıldız motifi ile diğerinde ise birbirine bağlı, yan yana 5 halkadan oluşan bir tür rozet süsü yapılmıştır[50].

[50] Zoroğlu 2008, 32.

Figüratif olmayan madalyonlarda ise, geometrik ve geometrik olmayan süslerin birbiriyle uyumlu olarak kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu madalyonlar dışında kalan alan ise kare ve prizmaların oluşturduğu bir geometrik bezekler kümesidir.

Zemin mozaiğinin bema ile komşusu olan ikinci panosu, nefin hem I. hem de II. panosunu çevreleyen en dış bordür olan örgü motifi ile sınırlandırılmış, daha sonra ise, düz ve ters konumda lotus tomurcuğu veya lale süsü olarak adlandıracağımız ikinci bir bordür motifi ile çevrilmiştir. Bu çerçevenin içinde 38 adet tam sekizgen(oktogon) ve bunların arasında 39 adet tam haç(+süsü)ile bunlarla sekizgenler arasında kalmış boşluklarda ise, uzunlamasına altıgenler bulunmaktadır. Bu sekizgenlerin içleri, çeşitli geometrik ve geometrik olmayan(özellikle kuş, balık vb. hayvan) motiflerle doldurulmuştur[51].Bütün oktoganların merkezinde ve etrafında yer alan tesseralar aynı renklerle bezenmiştir. Altıgenlerin geometrik bezeklerle süslü olanlarının yanında birkaçının içerisinde deniz canlıları betimlemeleri bulunmaktadır. Bu düzen yazıttan sonraki 2. sıradan sonra değişerek, buradaki sekizgenler kaldırılmış, yerine dikdörtgen bir çerçeve içinde 15 satırlık uzun bir yazıt konmuştur. Bu dikdörtgen yazıtın kuzeyindeki sekizgenin içinde 6 satırlık bir yazıt bulunmaktadır. Doğu, batı ve kuzey kenarın her birinde 5 adet olmak üzere toplam 15 adet yarım sekizgen bulunmaktadır. Yarım artılardan batı ve doğu kenarın her birinde 4 er tane olmak üzere toplam 8 adet bulunmaktadır. II. panoda yer alan sekizgenler göz dolduran motifler olarak gözükür. Bu panoda yer alan kuş betimlemeleri, birçok anlamda diğer motiflerden daha baskın halde kullanılmış olması ile dikkat çekmektedir. Panonun doğusunu sınırlayan çerçevesinin dışında, genişliği panonun genişliği kadar olan ve üç satırlık gruplar halinde tabula ansata içine yerleştirilmiş bir yazıt bulunmaktadır.

Güney kanatta en sağlam kalan bölüm güney kanadın doğu ucudur. Bir pano içerisinde dikdörtgen, kare ve prizmalardan oluşan betimlemeler yer alır. Bu panoyu çevreleyen bordür, köşeli ve kıvrık hatlardan oluşan ve birbiri içine girip çıkarak, bağlanan bir süstür. Bunun içinde kalan dikdörtgen biçimli ikinci panoda ise, kıvrık

[51] Zoroğlu 2008, 32.

hatlarla dairesel ve oval şekilli, birbirinin içinden geçerek bir tür arabesk bir görüntü oluşturan süsleme görülmektedir. Bu panodan sonra testere ağzı ve giyoş motifinin sınırlandırdığı ve içerisinde birbirine bağlı üç madalyonun oluşturulduğu bölüm gelmektedir. Figür betimlemeli madalyonlardan ikisi daha sağlam olarak günümüze ulaşmıştır. Sonuncusunun sadece dış çerçevesinin bir kısmı görülebilmektedir. Madalyonların ilkinde kayaya yaslanmış ve elindeki yapraklı ağaç dalını karşısında duran bir keçiye uzatmış olan bir genç betimlenmiştir. Figürün diğer elinde ise, yukarı doğru kalkmış, omzundan da taşan, ucu kıvrık bir nesne bulunmaktadır. Bu gencin önünde bir ağaç, ondan sonra da uzun boynuzlu bir yaban keçisi betimlenmiştir. Diğer madalyonun içinde ise, bir karacayı parçalayan kaplan görülmektedir. Güney kanadın batı ucuna doğru tahribatın fazla olduğu alanda yelpaze ve istiridye kabuğu şeklinde süsler ile kıvrık hatlardan oluşan süsler yer almaktadır.

Bazilikanın kuzey kanadındaki zemin mozaiği güney kanada kıyasla daha fazla tahribata uğramıştır. En sağlam bölüm, kuzey, doğu ve apsis duvarlarının çevrelediği 12 m²'lik bir alan ile bazilikanın kuzey duvarına bitişik olan ortalama 0,35-0,55 m. genişlikteki bordür süsünün bulunduğu bölümdür. Kuzey uca yakın korunmuş bölümde yazıt bulunmaktadır. Yazıttan sonraki alanda yan yana dörtgen kutular bir hayvan ve bir geometrik süsleme olarak doldurulmuştur. Kuzey duvara yakın bölümde ve kuzey giriş kapısından itibaren doğuya doğru uzanan yaklaşık 0,56 m. genişlikte bordür oldukça sağlamdır. Bu bordür beyaz taşlarla yapılan düzeltme sırasından itibaren birbirine eklenmiş altıgenlerden oluşmaktadır. Bu altıgenlerin içleri, çeşitli geometrik süslerle doldurulmuştur.

Apsis ile bema duvarı arasında kalan 1.50 m. kadar genişlikte ve 8 m. uzunluktaki alanı kaplayan mozaik zeminin orta bölümünde, hem apsis basamaklarına hem de templon duvarının apsise bakan kenarına yakın yerlerde bulunan zeminler, kuzeye doğru küçük bir bölümü korunmuş olmasına karşın tamamen yok olmuştur. Mozaik zeminin girişinin önünde, üç satırı günümüze ulaşmış bir yazıt bulunmaktadır. Mozaik zemin üzerindeki asıl kompozisyon belli aralıklarla yapılmış asma dalı kıvrımlarının ve meyvelerinin içine ve bunun dışındaki

boşluklara yerleştirilmiş olan çeşitli hayvan figürlerinden(tavşan, keçi, geyik ve çeşitli kuşlar) oluşmaktadır. Hayvanlar bitkiler arasında tabi ortamları içinde gösterilmek istenmiştir. Bu bölümde mozaiğin genelinde daha canlı renklerin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu canlı renkler cam tesseralardan oluşmaktadır. Hem tesseralarda kullanılan renklerin canlılığı hem de renklerin geçişleriyle sağlanan üç boyutluluk göze çarpmaktadır.

Tesseraların dizilişleri duruma göre bazen düz, bazen diyagonal çizgiler biçiminde döşenmişlerdir. Mozaik sanatçısı biraz olsun ışık-gölge etkisi verebilmek için hayvanların bazı vücut hatlarını belirlemede koyu renkli tesseralarla çizgiler kullanmıştır.

6. KELENDERİS AGORA BAZİLİKASI ZEMİN MOZAİĞİ ÜZERİNDEKİ HAYVAN BETİMLEMELERİ

Tezin ana konusunu oluşturan bu bölümde, konusu olan sahneler kapsam dışı tutulmuştur. Sadece ana salonda ikinci panoda 9 oktogon içerisinde yer alan herhangi bir konu ile bağlantısı olmayan kuşlar ve bu oktogonlara bağlı altıgenlerdeki deniz canlıları ile bema bölümündeki kuşlar ve diğer canlılar ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

6.1. II. PANO

Bu çerçevenin içinde 38 adet tam oktogon(sekizgen) ve bunların arasında 39 adet tam haç(+ süsü) ile bunlarla sekizgenler arasında kalmış boşluklarda ise, uzunlamasına altıgenler bulunmaktadır. Sekizgenlerin ve altıgenlerin içleri, çeşitli geometrik ve geometrik olmayan motiflerle doldurulmuştur. II. Panoda bulunan hayvan betimlemelerinin mozaik üzerindeki yerleri çizim üzerinde numaralar ile gösterilmektedir(Çizim 1).

6.1.1. KUŞLAR

II. panoda yer alan oktogonların 9 tanesinde kuş betimlemesi bulunmaktadır. Bu kuşlar oktogonların merkezine profilden yerleştirilmişlerdir. Her birinin yönü

geleni karşılar nitelikte orta nef giriş kapısına yani batıya doğru dönüktür. Kuşların yerleştirilmesinde belli bir düzen yoktur. Bu kuşların 3 tanesinin başı kuzey nefe, 6 tanesinin başı ise güney nefe doğru dönüktür. Kuşlardan 7 tanesi önünde bulunan bitki ile 1 tanesi ağzında yakalamış olduğu kertenkeleyle, 1 tanesi de tek olarak betimlenmiştir. Bu kuşlar içerisinde turna, tepeli toygar horoz, ördek, çeltikçi ve ismini belirleyemediğimiz türler yer alır. Bu kuş türlerinin mozaik zemin üzerinde betimlenmesinin sebebi olarak; Kelenderis'te görülen canlı türü olabileceklerini ve buna bağlı olarak sanatçıların günlük hayat içerisinde gördüklerini mozaiğe aktarmaları, doldurucu birer motif olarak kullanılmaları ve Hıristiyanlık sanatında bir sembol olarak kullanılmış olduklarını söyleyebiliriz.

Süsleme amaçlı kullanılan hayvan betimlemeleri arasında özellikle kuş motifi mozaikler üzerinde önemli bir yer tutmaktadır. Seramik sanatı başta olmak üzere, hayvan motifli süslemelerde yoğun biçimde kuş figürleri tercih edilmiştir. Bir kısmının konusu günlük hayata dair doğa ile ilgili olup bir kısmı da mitolojik ve dini konulu sahneler içerisinde betimlenmiştir.

Hıristiyanlık sanatında kuşlar, sanatçılar tarafından türlerine göre sınıflandırılmasına kadar kanatlı ruhların sembolü olarak kullanılmışlardır. Kuş figürü maddenin karşıtı olarak ruhsal bir simge olarak öne sürülmüştür[52]. Ruhun kuş aracılığıyla sunumu antik mısıra kadar gider. Kutsal kitap meleklerin konutunun gökler olduğunu bildirir. İsa Mesih göklerdeki meleklerin her zaman babanın yüzünü gördüklerini bildirir. Tanrı tarafından haberci, savaşçı ve hizmetçi olarak kullanılırlardı. Melek sözcüğünün aslı, "haberci anlamına gelen Yunanca "Angelos" kelimesinden gelmektedir. Bu nedenle kuş betimlemelerinin meleği simgeledikleri de düşünülebilir.

Nef ikinci panoda bulunan kuşların oktogonlardaki yerleri aşağıdaki sıralamaya göre verilmiştir.

1. Turna: 3 Numaralı Oktogon
2. Tepeli Toygar: 4 Numaralı Oktogon

[52] Ferguson 1966, 13.

3. Ördek: 13 Numaralı Oktogon
4. Çeltikçi: 21 Numaralı Oktogon
5. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Kuş Türü: 22 Numaralı Oktogon
6. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Kuş Türü: 30 Numaralı Oktogon
7. Horoz: 31Numaralı Oktogon
8. Ördek: 39 Numaralı Oktogon
9. Ördek: 40 Numaralı Oktogon

6.1.1.1. TURNA: Orman kenarları açık meralar, sığ su birikintilerin olduğu bölgeler ve bataklıklarda yaşar. Büyük sürüler halinde gezerler ve kışları güneye göç ederler. Bu kuş türü küçük kemirgenler, kurbağa, salyangoz, böcekler, bitki kökleri ve tahıllarla beslenirler(Lev.1, Res. 4).

Burada 3. oktogonda betimlenmiş olan bu kuşun Kelenderis'te görülen bir canlı türü olması ve doldurucu bir motif olarak kullanılmasının dışında Hıristiyanlık sanatında birçok anlama gelen bir sembol olarak da kullanılmış olduğu düşünülebilir.

Turna kuşu erken Hıristiyanlık sanatında görülen tasvirlerde uyanıklığın, dikkatli olmanın, sadakatin, iyi yaşamın, iyi çalışmanın ve manastır yaşamının iyi kurallarının sembolüdür. Bu olumlu anlamları bu kuşun efsanevi doğasından elde edilmektedir. Turnalar sürekli izlemek ve her ne pahasına olursa olsun uykuyu red ettikleri için seçilmişlerdir. Bu sebepten her nöbetçi turna kuşu diğerlerini izlerken tek ayağının üzerinde durur. Havadaki ayağı uyuduğunda diğer ayağının üzerine düşüp onu uyandırması için bir taş tutar[53]. Gece boyunca turnalar dönüşümlü olarak korunmayı sağlarlar. Diğerleri etrafta dolaşırken ve uyuyanlar için tam bir güvenlik sağlarken, bazıları uyur. Sonra gözlem zamanı sona erdiğinde, nöbetçi bir çığlık atar ve uyumaya gider, nöbeti devralan diğer bir turna, güvenliği sağlar. Turnalar uçarken, belli bir sırada uçarlar. Bazen biri diğerine yolu gösterir ve belli bir süre uçuşu yönlendiren turna, sıranın arkasına geçer ve liderliği, izlenen rota yönünde kendisinden sonra gelene teslim eder[54].

[53] Ferguson 1966, 14.
[54] Grant 1999, 92.

6.1.1.2. TEPELİ TOYGAR: Tüm Türkiye'de yıl boyu görülebilen yaygın bir ötücü kuştur. Böcekler ve tohumlarla beslenir(Lev. 3, Res.5).

6.1.1.3. İSMİNİ BELİRLEYEMEDİĞİMİZ BİR KUŞ TÜRÜ: Benzer örnekleri Bizans dönemi mozaik sanatında görülmektedir[55](Lev. 3, Res. 6).

6.1.1.4. ÇELTİKÇİ: Bu kuş türü, bataklıklar, sulak alanlar ve nehir ağızlarında sürüler halinde yaşarlar. Balık, kurbağa, diğer su canlıları ve böceklerle beslenir. Bütün yaz Manyas ve Gala göllerinde çok sayıda görmek mümkündür. Bahar aylarında İstanbul'un sulak alanlarından geçiş yapmaktadırlar. Sekizgenin köşesinde bulunan altıgenler içerisinde balık ve deniz minaresi betimlemelerinin bulunmasının bir sebebi olarak Kelenderis'in deniz kıyısı bir kent olması ve sekizgen içerisinde betimlenen canlının balıkçıl bir tür olması düşünülebilir(Lev. 4, Resim 7).

6.1.1.5. İSMİNİBELİRLEYEMEDİĞİMİZ BİR KUŞ TÜRÜ: (Lev. 4, Res. 8).

6.1.1.6. İSMİNİBELİRLEYEMEDİĞİMİZ BİR KUŞ TÜRÜ: Sekizgenin köşelerinde bulunan altıgenler içerisinde çeşitli balık türlerinin betimlemiş olması sebebiyle ismini belirleyemediğimiz bu kuşun balıkçıl bir tür olduğu düşünülebilir(Lev. 5, Res. 9).

6.1.1.7. HOROZ: Horoz bir kümes hayvanıdır. Doğal ortamlarda yetişir. Kendine has ahenkli bir ötüşü vardır(Lev. 5, Res. 10).

Burada 31numaralı oktogonda betimlenmiş olan bu horozun Kelenderis'te görülen bir canlı türü olması ve doldurucu bir motif olarak kullanılmasının dışında Hıristiyanlık sanatında anlamı olan bir sembol olarak kullanılmış olduğu düşünülebilir.

Horoz Hristiyanlık sanatında sabahları erken ötmesi sebebiyle uyanıklığın ve dikkatli olmanın amblemi olarak kullanılmıştır. St. Peter[56] figürünün yanında ayakta

[55] Maguire 1987, 72.
[56] İsa'nın 12 havarisinden biridir. Romalı askerlerin sorgusu sırasında İsa'yı daha önce hiç görmediğini söylemiş, onu inkar etmiştir. İsa'nın son akşam yemeği sırasında, "İsa, Peter beni sabah horoz üç defa ötmeden inkar edecek" der ve İsa'nın dediği çıkar.

olarak gösterilen resimlerde, onun inkarını ve sonraki tövbelerini ifade eder. Bu bağlantıyla horoz aynı zamanda tutkununda sembolü de olmuştur[57].

6.1.1.8. ÖRDEK: Bütün dünyaya yayılmış bir türdür. Yurdumuzda hemen hemen her yerde rastlanabilir. Göl ve bataklık kenarlarını severler. Hızlı akan nehir ve denizlerde yaşayanları da vardır. Yaban ördekleri toplu yaşar ve kışın ılık bölgelere sürüler halinde çok göç ederler. Beslenmesi kolay olduğundan, evcil birçok soyları üretilmiştir. Sümüklü böcek, kurbağa larvaları ve küçük balıkları da yutar. Ne bulursa yer. Denizlerde yaşayan bazı türler, balık ve kabuklu deniz hayvanları ve su bitkileri ile beslenirler. Sekizgenin 4 köşesinde bulunan altıgenlerin içerisinde balık betimlemelerinin bulunmasının bir sebebi olarak Kelenderis'in deniz kıyısı bir kent olması ve sekizgen içerisinde betimlenen canlının balıkçıl bir tür olması düşünülebilir(Lev.6, Res. 11-12).

6.1.2. BALIKLAR VE DENİZ CANLILARI

Nef ikinci panoda bulunan balıkların ve deniz minaresinin altıgenlerdeki yerleri aşağıdaki sıralamaya göre verilmiştir.

1. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü: 21a
2. Deniz Minaresi 21b
3. Kılıç Balığı 30a
4. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü: Oktogon 30b
5. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü 30c
6. Yunus Balığı 30d
7. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü 39a
8. Çupra 39b
9. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü: 39c
10. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü: 39d

6.1.2.1. BALIKLAR

II. Panoda sekizgenler arasında kalmış boşluklarda bulunan altıgenlerin merkezinde 9 adet balık betimlenmiştir. Balıkların yönü geleni karşılar nitelikte orta

[57] Ferguson 1966, 14.

nef giriş kapısına dönüktür ve yerleştirilmelerinde belli bir sistem vardır. Altıgenlerde aynı köşelere denk gelen balıkların diziliş yönleri aynıdır. Bu balık türlerinin mozaik zemin üzerinde betimlenmesinin sebebi olarak; Kelenderis'in deniz kıyısı bir kent olması ve buna bağlı olarak burada görülen canlı türü olabileceklerini, sanatçıların günlük hayat içerisinde gördüklerini mozaiğe aktarmaları, doldurucu birer motif olarak kullanılmaları ve Hıristiyanlık sanatında bir sembol olarak kullanılmış olduklarını söyleyebiliriz. Bu mozaikten hareketle özellikle antik dönemde Kelenderis'te zengin bir balık kültürünün olduğunu söylenilebilir.

Balık mozaikler üzerinde sıkça kullanılan bir betimlemedir. M.S. II. yüzyıl sonları ile III. yüzyıl başlarına tarihlen Zeugma mozaiğinde Poseidon'la birlikte betimlenen Oceanus ve Thetis tasvirlerinde ve Antakya'da yer alan Oceanus ve Thetis mozaiğinde bulunan kompozisyonlarda ana figürlerin çevresine serpiştirilmiş olan yunus balıkları, küçüklü büyüklü çeşitli balıklar, karides, ıstakoz, ahtapot, deniz minaresi, midye, yılan ve diğer deniz yaratıkları mozaiğe canlılık katmışlardır.

Balık, en çok İsa sembolü olarak kullanılır. Çünkü "balık" kelimesinin ilk Yunanca harfleri, beş kelimenin ilk harflerini oluşturmaktadır: "Mesih İsa Tanrı'nın Kurtarıcı Oğlu". Bu bağlamda balık sembolü Erken Hrıstiyan Sanatı ve Edebiyatı'nda sıkça kullanılmıştır. Balık, aynı zamanda vaftizin simgesi olarak da kullanılır, çünkü nasıl bir balık su olmadan yaşamazsa, gerçek bir Hrıstiyan da vaftiz suyu olmadan yaşayamaz[58].

Vaftiz suyuna daldırma sembolüne Latince "pistina" denir, kelime anlamı ise balık gölüdür ve İsa'nın 12 havarisinden balıkçılar olarak bahsedilir. Roma yer altı mezarlarındaki Erken Hıristiyan duvar resimlerinde balık Kutsal Birliği sembolize eder ve Son Akşam Yemeği tasvirlerinde balık masada ekmek ve şarap kadehiyle görülür.

Balık, saldırgan ve tanrı tanımazların arasındayken Hıristiyanların aralarında kullandıkları gizli bir işaret olmuştur. Ayrıca balık hala bazı Yeni Yıl geleneklerinde iyi şansın sembolü olarak bilinir. Bir diğer yoruma göre balık "Balık Çağı"nın

[58] Ferguson 1966, 19.

koşullarını içermektedir. İsa'nın gerçek doğum tarihi olarak kabul edilen İ.S. 7'de Jüpiter ve Satürn gezegenlerinin altın kavuşumu Balık burcunda üç kez gerçekleşmiştir ve baharın başlangıcı balık burcunda meydana gelir; İsa, Balık Çağı'nın ilk görüneni, oluşanı olarak kabul edilir[59].

Kuşlarla beraber betimlenen balıklar dünya ve cenaze törenleri ile ilişkilidir. Yeniden doğma umudunu temsil ederler.

6.1.2.2. DENİZ MİNARESİ

Deniz minaresinin burada kullanılma sebebine tıpkı kuşlar ve balıklarda olduğu gibi Kelenderis'in deniz kıyısı bir kent olması ve sanatçıların günlük hayat içerisinde gördüklerini mozaiğe aktarmalarını söyleyebiliriz.

6.2. BEMA

Bema bölümündeki hayvanlar asma dallarının kıvrımları arasında doğayla iç içe betimlenmiştir. Bu hayvanlar çeşitli türde kuşlar ile dağ keçisi, ceylan, tavşan ve geyikten oluşmaktadır. Asma dallarından sarkan üzüm demetleri Kutsal Birlikte ekmek ve şarabı sembolize etmek için kullanılmıştır. Genelde üzüm, Hz İsa'nın kanını sembolize etmektedir. Üzüm bağlarındaki emeğin sunumu bazen Tanrının bağındaki iyi Hıristiyanların çalışmasına atıf olarak kullanılmıştır.

6.2.1. KUŞLAR

Asma dalının sarmaşıkları arasında betimlenmiş 11 adet kuş bulunmaktadır. Bu kuşlar arasında keklik, sülün, balıkçıl, kumru, ördek gibi türler yer almaktadır. Kuşlar bitkisel motifler arasına yerleştirilerek daha anlamlı bir şekil verilmiştir. Böylece sade bir zemin üzerinde betimlenen kuşlar, bitkisel motifler yardımıyla bir bütünlük içinde uyuştukları doğa temalı bir sahneye yerleştirilmişlerdir. Kuşların içinde bulunduğu hareketlenme çeşitlidir. Bitkisel motifler arasında durur gibi, asma yaprağı ve üzüm yerken, bitkisel motiflerin arasında uçarken, yılan ile mücadele içerisinde betimlenmiştir.

---

[59] http://www.astroset.com/bireysel_gelisim/sembol/s30.htm

6.2.1.1 BALIKÇIL: Sulak çayırlar, bataklık ve su kıyılarında yaşarlar. Su kıyılarında balık, kurbağa, yengeç ve böcek avlayan büyük bir kuş cinsidir(Lev. 12, Res. 23).

Balıkçıl kuşunun Hıristiyanlık sanatında dini anlamları vardır ve Hıristiyan alemine öğüt verici nitelikler taşımaktadır. Bu kuşun diğer kuşlardan daha ihtiyatlı, daha tedbirli olduğu, bir yuvası ve bir sığınağının olduğu, çok fazla yatacak yer peşinde olmadığından nerede otururwhile orda beslendiğinden ve uyuduğundan bahsedilir. Bu özelliklerinden dolayı Hıristiyanlara; kafirlerin yerlerine göz dikmemelerini, bir tane yatak ve bir tane yemekle yetinmelerini, ekmeğin cennetten geldiğini öğütler[60].

6.2.1.2. KEKLİK: Anadolu'da iyi tanınan av kuşlarıdır. Çok yağış almayan, yarı kurak ve kurak bölgelerde, çalı ve otlarla kaplı yamaçlarda, vadilerde ve yüksek tepelerdeki ekili alanlar ve bağların çevresindeki kayalık, taşlı arazilerde sürüler halinde yaşarlar. Kuzey Afrika, Güney Avrupa, Ege Adaları'ndan Kıbrıs, Sina Yarımadası, Suriye, Filistin kıyıları, Tırakya, Anadolu, Kırım,Kafkaslar ve İran üzerinden Tibet ve Çin'e kadar geniş bir alana yayılmıştır. Kaya Kekliği'ne benzer ortamlarda, aynı zamanda daha alçaklardaki kurak ve bozuk alanlarda, hatta çöllerde görülür. Yurdumuzun Karadeniz sahillerinin çok yağış alan sık ormanları ile Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nin düz ovaları dışında hemen hemen her yerinde bulunur. Bitki tohumları, tahıl taneleri, körpe filizler, tomurcuklar, funda meyveleri, böceklerle beslenirler. Yavrular ilk 4 hafta sadece böcekler, kurtçuklar, larvalar ve karınca yumurtalarıyla beslenirler.

Burada yılan ile beraber betimlenmiştir. Yılanın hareketli gövdesi ve kuşun öne hamle yapar tarzdaki verilişinden anlaşıldığı üzere, bu ikonografide durağan bir sahne değil de kuş ile yılan arasında geçen hareketli bir mücadele yansıtılmak istenilmiştir(Lev. 12, Res.13**).** Benzer örnekleri Revenna[61] ve İsrail[62] mozaiklerinde görülmektedir.

[60] Grant 1999, 71.
[61] Farioli 1975, 17.
[62] Ovadiah 1987, Pl. XXXIII.

6.2.1.3. SÜLÜN: Sulak alanlar veya akarsulara yakın açık araziler, ağaçlıklar ve fundalıklar, orman kenarlarındaki çalılık bölgelerde yaşarlar. Bölgemizde yerli olarak bu tür ülkemiz de dahil olmak üzere Doğu Karadeniz ve Kafkaslardan Çin'e doğru uzanan bir bölgede yaşamaktadırlar. Avrupa'nın diğer bölgelerinde yaşayanlar yerli bir tür değildir ve renklerde farklılıklar olabilir. Geniş beslenme menüsü tohumlar, kökler, tahıl türleri, yemişler ve böcekleri kapsar (Lev. 13, Res. 25).

6.2.1.4. KEKLİK: Ülkemizin güneydoğusunda üreyen ve Türkiye'nin yerli kuşlarından biridir. Dağ çöllerinde, kayalık yamaçlarda, vadilerde ve kıraç arazilerde yaşamını sürdürür. Yaşadığı yere uygun bitkilerin tohumları (özellikle çayır bitkilerinin tohumları) ve yeşil kısımları ile karıncalar ve sinekler gibi bazı böcek türleri besinleri arasında yer alır.

Gaga kalıncadır ve üst gaga aşağı doğru hafifçe kıvrıktır. Kanatlarında 5-6 adet kavisli siyah, pembe-kestane tonlarında bant vardır. Benzer örnekleri Bizans sanatında[63] Ürdün [64] İsrail[65] mozaiklerinde görülmektedir. Mozaikte görülen bu özelliklerinden dolayı kum kekliği olarak adlandırılan sınıfa girmektedir(Lev. 13, Res. 26).

6.2.1.5. KUMRU: İstilacı bir kuştur. Güvercinden biraz daha büyük bir kuş türüdür**.** Gerek Avrupa'da gerekse ülkemizde yaşam alanlarını yıldan yıla genişletmektedir. Tohumla beslenir. Türkiye'nin yerli kuşlarından olmayan kumru 19. y.y da kafeslerde beslenmek üzere Ürdün vb. Ortadoğu ülkelerinden getirilmiştir. Bazılarının doğaya bırakılması ve iklim koşullarına uyum sağlayarak üremeleri sonucu yaygınlaşmışlardır.

Üzüm yerken betimlenmiştir(Lev. 14-15-16, Res. 27-30-31-32). Benzer örnekleri Bizans sanatı[66]ve İsrail[67] mozaiklerinde görülmektedir.

[63] Maguire 1987, Fig 69.
[64] Piccirillo 1997,18.
[65] Ovadiah 1987,Pl. XXIII.
[66] Maguire 1987, Fig 69.
[67] Ovadiah 1987,Pl. LXXIV-LXXV.

Kumru Eski Çağ ve Hıristiyan sanatında, saflık ve barışın sembolü olmuştur[68].

6.2.1.6. ÖRDEK: Bütün dünyaya yayılmış bir türdür. Yurdumuzda hemen hemen her yerde rastlanabilir. Göl ve bataklık kenarlarını severler. Hızlı akan nehir ve denizlerde yaşayanları da vardır. Yaban ördekleri toplu yaşar ve kışın ılık bölgelere sürüler halinde çok göç ederler. Beslenmesi kolay olduğundan, evcil birçok soyları üretilmiştir. Sümüklü böcek, kurbağa larvaları ve küçük balıkları da yutar. Ne bulursa yer. Denizlerde yaşayan bazı türler, balık ve kabuklu deniz hayvanları ve su bitkileri ile beslenirler. Uzun boyunlu ve geniş gövdeli bir ördektir(Lev. 14-17, Res. 28 -33).

6.2.1.7. SU KUŞU: Kısa bacaklı uzun boyunlu, şişkin gövdeli ve çok renkli bir kuştur(Lev. 15, Res. 29).

6.2.2. DİĞERLERİ

6.2.2.1. KEÇİ: İlk Hıristiyan sanatında keçi, son yargılamada lanetlenmiş olanın sembolü olarak kullanılırdı. Bu yorumlama, İncilde bulunan uzun bir pasaja dayanarak yapılmıştır. Bu pasajda tıpkı bir çobanın koyunları keçilerden ayırdığı gibi, İsa'nın gelişi üzerine inananların da inanmayanlardan ayrılışından bahseder. Rönesansta ise keçi genellikle günahkarları doğrulardan ayırmak için gösterilmiştir[69](Lev.17, Res. 34).

6.2.2.2. CEYLAN: Ceylanın sembolüne baktığımızda ise tanrı ile ilişkilendirilir. Kutsal bir alan olan bemada betimlenmiş olması da bu ilişkiyi kuvvetlendirir. Ceylan özellikle en yüksek dağları sever ve yüksek düzlüklerde otlanır. Böylece uzaktan kendisine yaklaşanların iyi niyetli mi yoksa kötü niyetli mi olduğunu görür. Ceylanın bu özelliği Tanrının bilgeliğine bir örnektir. Ceylanın keskin bakışlı ve sezgilerinin güçlü olması Tanrının, tıpkı Juda'nın[70] ona bir öpücükle ihanet ettiğini bilmesi

[68] Ferguson 1966,14.
[69] Ferguson 1966,19.
[70] İsa'ya ihaneti ile hatırlanan havaridir.30 gümüş sikke karşılığında, İsa'yı yanağından öperek tutuklamaya gelen kişilere, onun İsa olduğunu göstermiştir. Yaptığına pişman olup, parayı yahudilere geri verip intihar eder.

gibi bizim de yaptıklarımızı görmesi ve uzaktan kurnazlıklarımızı bilmesi ile benzerlik göstermektedir. Bu betimlemenin benzer örneği İsrail[71] mozaiğinde görülmektedir(Lev.18, Res. 35).

6.2.2.3. TAVŞAN: Tavşan, savunmasız bir insanın kurtuluşunun umudunu, Hz İsa'nın tutkusunu, dinine bağlanmasının sembolüdür. Ayrıca şehvetin ve doğurganlığın sembolü olarak bilinmektedir. Beyaz renkte tavşan bazen Hz. Meryem'in şehvete karşı zaferinin göstergesi olarak kullanılır[72]. Bu motifin benzer örneği İsrail[73] mozaiğinde görülmektedir(Lev.18, Res. 36).

6.2.2.4. GEYİK: Geyik Hıristiyanlık sanatında dindarlığı ve dinsel istekliliği simgeler. Özgürlüğüne düşkündür. Özgürlük ve sığınma istediği için de yüksek dağlarda saklanır. Yalnızlığı ve yaşam saflığını sembolize eder[74](Lev. 19, Res. 37).

[71] Ovadiah 1987, Pl. CXLI.
[72] Ferguson 1966, 20.
[73] Ovadiah 1987, Pl. LXX-LXXIII.
[74] Ferguson 1966, 25.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kelenderis Agora Bazilikası zemin mozaiğini incelediğimizde Erken dönem Hıristiyan mozaik sanatının dinsel sembolizmini belirgin bir biçimde yansıtan örneklerden biri olduğu görülmektedir. Dinsel sembolleri dışında burada betimlenmiş olan hayvanların bir kısmının herhangi bir konu ile bağlantısı olmayıp doğayla iç içe günlük hayat içerisinde sarmaşık, asma, palmiye ve bazı çiçeksi otsu bitkiler ile desteklenip betimlendikleri görülmektedir. Mozaiğin konusunu teşkil eden hayvanların böylece hem doğal ortamlarında gösterilmesi sağlanmış hem de boş yer bırakılmamaya çalışılarak doldurucu birer motif olarak kullanılmıştır. Mozaikler üzerinde görülen hayvan betimlemelerinden bazılarının türlerinin saptanabilmesi, şüphesiz, mozaik sanatçılarının çevreyi ve benzer mozaik örneklerini iyi gözlemlemiş ve bu gözlemlerini ayrıntılı bir şekilde mozaiklere çizilebilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

Geç Roma Erken Bizans Dönemi'ne ait bu zemin mozaiği üzerinde çeşitli hayvan figürlerinin betimlendiği zemin döşemesine ait mozaikler yine başka Bazilikaların taban mozaiklerine genel olarak bakınca birbirine benzer özellikler göstermektedir. Kelenderis'te yer alan mozaiklerden hareketle bu şehirde mozaik yapımına verilen önemi, şehirde büyük olasılıkla bir mozaik okulu ve atölyenin olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Her sanatın merkez ve taşra üslubu farklı olduğu gibi mozaik sanatında da merkez ve taşra arasında hem üslup hem kalite yönünden farklılıklar olması doğal karşılanmaktadır. Bu farkın başlıca nedeni ekonomiktir. Diğer sanat eserlerinde de olduğu gibi kaliteli mozaiklerde daha zengin olan şehir veya devletlerde ortaya çıkmıştır. Antik çağda mozaik sanatı pahalı bir harcama gerektirdiğinden en güzel örnekleri ya saraylarda, ya zengin kişilerin villalarında, ya da dini yapılarda kullanılabiliyordu. Kelenderis Agora Bazilikası zemin mozaiği mozaik sanatının taşra üslubunu temsil etmesi yönünden birinci sınıf mozaik beklemek olanaksızdır.

KATALOG

NEF-II. PANO OKTOGONLAR

KUŞLAR

Katalog No: 1 (Lev. 2, Res. 4, Çiz. 2)

Bulunduğu Yer: II. Pano 3 Numaralı Oktogon. .

Tessera Renkleri: Beyaz, yeşil, kahverengi, pembe, turuncu, sarı ve gri.

Ölçüler: 35x38 cm.

Korunma Durumu: İyi korunmuştur.

Türü: Turna.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir ve yönü sola(güney nefe) dönüktür. Gagasında; sarı ve kahverengi, başında; turuncu ve pembe, gözünde; yeşil, boynunda; yeşil ve kahverengi, gövdede; pembe ve turuncu, kanadında; yeşil, kahverengi ve gri, kuyruğunda; yeşil, kahverengi ve gri, bacak ve ayaklarında; kahverenginde tesseralar kullanılmıştır. Ağzında, önünde yer alan bitkinin yaprağı bulunmaktadır. İnce uzun bir boynu ve şişkin gövdesi vardır. Göğüs tüyleri ve kuyruğu saçak şeklinde aşağıya doğru sivrilerek sarkar. Düz, kıvrık olmayan bir gagası vardır.

Katalog No: 2 (Lev. 3, Res. 5, Çiz. 3)

Bulunduğu Yer: II. pano 4 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, sarı, yeşil, mavi ve kırmızı.

Ölçüler: 26x29 cm.

Korunma Durumu: Kanat kısmında eksik tesseralar bulunmaktadır.

Türü: Tepeli Toygar.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sola(güney nefe) dönüktür. Gagasında; kırmızı, başında; sarı ve gri, ibiğinde; siyah, gözünde; sarı ve yeşil, boynunda; sarı ve gri, gövdede; beyaz, yeşil ve gri, kanadında; siyah, mavi, kuyruğunda; beyaz ve gri, bacak ve ayaklarında; sarı ve kırmızı renkte tesseralar kullanılmıştır. Önünde bir bitki yer almaktadır. Başının üzerinde kalkık, sivri, belirgin bir ibiği vardır. Kısa kuyrukludur. Uzun ve kalın sayılabilecek gagasının üst kenarı kıvrıktır.

Katalog No: 3 (Lev. 3, Res. 6, Çiz. 4)

Bulunduğu Yer: II. pano 13 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, yeşil, siyah, sarı, pembe, kırmızı, kahverengi.

Ölçüler: 21x35 cm.

Korunma Durumu: Baş ve boyunda eksik tesseralar bulunmaktadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir kuş türü.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sola(güney nefe) dönüktür. Gagasında; kırmızı, başında; siyah, yeşil, gözünde; sarı ve siyah, boynunda; siyah, gövdede; beyaz, pembe, kırmızı, sarı, kahverengi, kanadında; siyah, beyaz, sarı, kahverenginde, kuyruğunda; beyaz, pembe ve kırmızı, bacak ve ayaklarında; kırmızı ve kahverenginde tesseralar kullanılmıştır. Önünde yer alan bitkiden yemek üzereyken betimlenmiştir. Kısa bir boynu ve şişkin gövdesi vardır. Kısa kuyrukludur. Düz, kıvrık olmayan bir gagası vardır.

Katalog No: 4 (Lev. 4, Res. 7, Çiz. 5)

Bulunduğu Yer: II. pano 21 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, siyah, gri ve kırmızı, sarı.

Ölçüler: 35x37 cm.

Korunma Durumu: Vücudunun tümünde eksik tesseralar bulunmakla birlikte sağ bacağında büyük oranda kayıplar bulunmaktadır.

Türü: Çeltikçi.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sağa(kuzey nefe) dönüktür. Gagasında; kırmızı ve siyah başında; siyah, beyaz, gri, gözünde; siyah ve beyaz, boynunda; gri ve siyah, gövdede ve kanadında; siyah, beyaz, gri, kuyruğunda; beyaz, gri, sağ bacağında; siyah, sağ ayağında; kırmızı ve siyah, sol bacak ve ayağında; kırmızı ve kahverenginde tesseralar kullanılmıştır. Uzun s şeklinde kıvrılmış bir boyna, uzun bacaklara ve ince uzun yapılı bir gövdeye sahiptir. Kısa, aşağıya doğru sivrilerek sarkan bir kuyruğu ile uzun ve kıvrık bir gagası vardır.

Ağzında kertenke tutmaktadır. Kertenkelenin başında; sarı ve siyah, gövdesinde; sarı, siyah, gri, ayaklarında; sarı ve siyah, kuyruğunda; sarı ve siyah renkte tesseralar kullanılmıştır.

Katalog No: 5 (Lev. 4, Res. 8, Çiz. 6)

Bulunduğu Yer: II. pano 22 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, yeşil, sarı, kırmızı, siyah.

Ölçüler: 23x36 cm.

Korunma Durumu: Vücununun tümünde eksik tesseralar bulunmaktadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir kuş türü.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sola(güney nefe) dönüktür. Gagasında; kırmızı başında; yeşil, sarı, gözünde; siyah ve beyaz, boynunda; kırmızı, yeşil, gövde ve kanadında; siyah, sarı, yeşil, kuyruğunda; sarı, siyah, yeşil, bacak ve ayaklarda; kırmızı renkte tesseralar kullanılmıştır. Önünde yer alan bitkiden yemek üzereyken betimlenmiştir. Dik ve uzun bir kuyruğa ve kısa bacaklara sahiptir. Kısa, kıvrık bir gagası ve vardır.

Katalog No: 6 (Lev. 5, Res. 9, Çiz. 7)

Bulunduğu Yer: II. pano 30 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, sarı, kahverengi, pembe, yeşil, turkuaz, kırmızı, mavi.

Ölçüler: 24x41 cm.

Korunma Durumu: Vücununun tümünde eksik tesseralar bulunmakla birlikte boyun, karın ve kuyrukta büyük oranda kayıplar bulunmaktadır.

Türü: ismini belirleyemediğimiz bir kuş türü.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sağa(kuzey nefe) dönüktür. Gagasında; yeşil, başında; pembe, beyaz, kahverengi, boynunda; kahverengi, turkuaz, yeşil, gövdede; pembe, beyaz, kırmızı, turkuaz, kanadında; sarı, yeşil, beyaz, kuyruğunda; yeşil, turkuaz, kahverengi, mavi, sağ bacak ve ayağında; yeşil ve gri, sol bacak ve ayakta sarı, yeşil, gri renkte tesseralar kullanılmıştır. Kalın bir boyun ve şişkin bir gövde yapısına sahiptir. Renklerle zenginleştirilmiş, yükselip aşağı doğru sarkan kuyruğu vardır.

Katalog No: 7 (Lev. 5, Res. 10, Çiz. 8)

Bulunduğu Yer: II. pano 31 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, **s**iyah, gri, mavi, yeşil, turkuaz, pembe, kahverengi, sarı.

Ölçüler: 33x35 cm.

Korunma Durumu: Vücudunun tümünde eksik tesseralar bulunmakla birlikte baş, boyun, karın, sırt ve kuyrukta büyük oranda kayıplar bulunmaktadır.

Türü: Horoz.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sola(güney nefe) dönüktür. Gövdede; pembe, beyaz, kırmızı, yeşil, kanadında; beyaz, sarı, yeşil, kuyruğunda; yeşil, lacivert, kırmızı, turkuaz ve sarı renkte tesseralar kullanılmıştır. Önünde bir bitki yer almaktadır. Kalın bir boynu ve şişkin bir gövde yapısına sahiptir. Başının üzerinde ibiği, çeşitli renklerle zenginleştirilmiş yüksek ve hafif aşağı doğru uzanan kuyruğu vardır.

Katalog No: 8 (Lev. 6, Res. 11, Çiz. 9)

Bulunduğu Yer: II. pano 39 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz**,** turkuaz, siyah, yeşil, sarı, pembe, kırmızı.

Ölçüler: 22x36 cm.

Korunma Durumu: Baş ve boyunda büyük oranda kayıplar bulunmakla birlikte karın kısmında da az miktarda eksik tesseralar görülmektedir.

Türü: Ördek.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sağa(kuzey nefe) dönüktür. Gagasında; sarı, başında; turkuaz, yeşil, boynunda; yeşil, gövdede; pembe, beyaz, kanadında; beyaz, sarı, yeşil, gri, kuyruğunda; kahverengi, kırmızı, pembe, beyaz, bacak ve ayakta; sarı renkte tesseralar kullanılmıştır. Önünde bir bitki yer almaktadır. İnce uzun bir boynu ve şişkin gövde yapısına sahiptir. Perdeli kısa ayakları, yassı gagası ve ve aşağı doğru uzanan ucu düz kısa kuyruğu vardır.

Katalog No: 9 (Lev. 6, Res. 12, Çiz. 10)

Bulunduğu Yer: II. pano 40 Numaralı Oktogon.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, pembe, sarı, yeşil, siyah, gri, mavi, kahverengi.

Ölçüler: 20x35 cm.

Korunma Durumu: Baş ve boyunda büyük oranda kayıplar bulunmakla birlikte sırt, sol bacak ve ayağında az miktarda eksik tesseralar görülmektedir.

Türü: Ördek.

Tanım: Sekizgen(Oktogon) formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Profilden verilmiştir. Yönü sola(güney nefe) dönüktür. Gagasında; sarı, yeşil başında ve boynunda; mavi, yeşil, gövdede; sarı, pembe, siyah, gri, kanadında; beyaz, pembe, yeşil, kahverengi, kuyruğunda; sarı, beyaz, gri, siyah, bacak ve ayakta; kahve renkte tesseralar kullanılmıştır. Önünde bir bitki yer almaktadır. İnce uzun bir boynu ve şişkin gövde yapısına sahiptir. Perdeli kısa ayakları, yassı gagası ve aşağı doğru uzanan hafif sivrikuyruğu vardır.

BALIKLAR

Katalog No: 10(Lev. 7, Res. 13)

Bulunduğu Yer: II.Pano 21a Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, lacivert, turkuaz, yeşil, gri, siyah, kırmızı, sarı.

Korunma Durumu: Ağız, sırt yüzgeci karın ve kuyruk bölümünde bulunan tesseralar tahrip olmuş durumdadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir balık türü.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gözünde; beyaz, lacivert, yeşil ve sarı, ağzında; kırmızı, gövdede; beyaz ve gri, göğüs yüzgecinde; yeşil, kuyruğunda; turkuaz renkte tesseralar kullanılmıştır. Baş kısmından itibaren kalınlaşıp kuyruğa doğru daralan bir gövdeye sahiptir. Kuyruk yüzgeci kıskaç biçiminde ve belirgindir.

Katalog No: 11(Lev. 7, Res. 14)

Bulunduğu Yer: II.Pano 30b Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, açık yeşil, koyu yeşil, lacivert, bordo.

Korunma Durumu: Ağız ve sırt bölümü tahrip olmuş durumdadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir balık türü.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gözünde; bordo, gövdede; beyaz ve açık yeşil, göğüs, karın ve kuyruk yüzgecinde; koyu yeşil renkte tesseralar kullanılmıştır. Baş kısmından itibaren kalınlaşıp kyruğa doğru hafif daralan bir gövdeye sahiptir. Kuyruk yüzgeci iki yana açılmış ve belirgindir.

Katalog No: 12(Lev. 8, Res. 15)

Bulunduğu Yer: II.Pano 30a Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, açık yeşil, koyu yeşil, turkuaz, kahverengi.

Korunma Durumu: Gövdenin büyük bir bölümü ve başın bir kısmı tahrip olmuş durumdadır.

Türü: Kılıç Balığı.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Ağzında; koyu yeşil, başında; beyaz, koyu yeşil, turkuaz, kahverengi, gövde ve kuyrukta; koyu ve açık yeşil renkte tesseralar kullanılmıştır. İnce uzun bir gövdeye sahiptir. Çenesi kılıcı andıran bir biçimde öne doğru dar bir şekilde uzar. Sırt ve karın yüzgeçleri diken şeklinde sivri ve dik bir görünüme sahiptir. Kuyruk yüzgeci iki yana açılmış ve belirgindir.

Katalog No: 13(Lev. 8, Res. 16)

Bulunduğu Yer: II. Pano 30c Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, lacivert, açık yeşil, koyu yeşil, bordo, pembe, sarı.

Korunma Durumu: Büyük bir bölümü tahrip olmuş durumdadır.

Türü: Yunus balığı.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Başında; pembe, bordo, turkuaz ve koyu yeşil, gövdede; beyaz, koyu ve açık yeşil, kuyruğunda koyu yeşil ve lacivert renkte tesseralar kullanılmıştır. Baş kısmından itibaren genişleyip orta kısımda daralan ve sonra tekrar genişleyen bir gövde yapısına sahiptir. Kuyruk yüzgeci yelpaze şeklinde açılmış ve belirgindir.

Katalog No: 14(Lev. 9, Res. 17)

Bulunduğu Yer: II.Pano 30d Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Turkuaz, koyu yeşil, bordo, pembe, sarı.

Korunma Durumu: Baş ve sırt bölümünün büyük bir kısmı tahrip olmuş durumdadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir balık türü.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gövdede pembe ve yeşil, karın ve sırt yüzgeçlerinde; pembe ve bordo, kuyruğunda; pembe ve bordo renkte tesseralar kullanılmıştır. Gövdede pembenin açık ve koyu tonları kullanılarak derinlik sağlanmıştır. İnce ve uzun bir gövde yapısına sahiptir. Kuyruk yüzgeci içe doğru kıvrılmış kıskaç şeklindedir.

Katalog No: 15(Lev. 9, Res. 18)

Bulunduğu Yer: II. Pano 39b Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz siyah, açık yeşil, koyu yeşil, lacivert, turkuaz.

Korunma Durumu: Göğüs, sırt ve kuyruk kısmı büyük oranda tahrip olmuş durumdadır.

Türü: Çupra.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gözünde koyu yeşil, başında; beyaz, koyu ve açık yeşil, gövdede; beyaz, açık yeşil ve siyah, sırtında; yeşil, turkuaz ve lacivert, kuyruğunda; beyaz, turkuaz, açık ve koyu yeşil renkte tesseralar kullanılmıştır. Baş kısmından itibaren genişleyip kuyruğa doğru hafif daralan bir gövde yapısına sahiptir. Sırt yüzgeçleri yatık şekilde birbiri ardına sıralanmıştır. Kuyruk yüzgecinin uçları çatallı ve hafif içe kıvrıktır.

Katalog No: 16(Lev. 10, Res. 19)

Bulunduğu Yer: II. Pano 39a Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, açık yeşil, koyu yeşil, turkuaz, lacivert, bordo.

Korunma Durumu: Büyük bir kısmı tahrip olmuş durumdadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir balık türü.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gözünde; beyaz ve bordo, başında; koyu ve açık yeşil, turkuaz, lacivert, gövdede; beyaz, açık ve koyu yeşil, kuyruğunda; beyaz, açık ve koyu yeşil renkte tesseralar kullanılmıştır. Oval ve şişkin bir gövde yapısına sahiptir. Sırt ve karın yüzgeçleri belirgindir. Sırt yüzgeçleri yatık şekilde birbiri ardına sıralanmıştır. Kuyruk yüzgecinin uçları çatallı ve hafif içe kıvrıktır.

Katalog No: 17(Lev. 10, Res. 20)

Bulunduğu Yer: II. Pano 39d Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, açık yeşil, koyu yeşil, sarı.

Korunma Durumu: İyi korunmuştur.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir balık türü.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gözünde; koyu yeşil, baş, gövde ve kuyruğunda; beyaz, sarı, açık ve koyu yeşil, göğüs, sırt ve karın yüzgeçlerinde; koyu yeşil renkte tesseralar kullanılmıştır. Gövdede tesseraların renklerine göre diziliş tarzından kaynaklanan dama görüntüsü vardır. Baş kısmından itibaren genişleyip kuyruğa doğru hafif daralan bir gövde yapısına sahiptir. Sırt ve karın yüzgeçleri diken görünümünde birbiri ardına sıralanmıştır. Kuyruk yüzgeci hafif içe kıvrıktır.

Katalog No: 18(Lev. 11, Res. 21)

Bulunduğu Yer: II. Pano 39c Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, kırmızı, bordo, pembe, kahverengi, yeşil, siyah.

Korunma Durumu: Sırt ve karın bölgesi hafif tahrip olmuş durumdadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir balık türü.

Tanım: Altıgen formunda sınırlandırılmış bir alanın tam ortasına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Gözünde siyah ve beyaz, başında; bordo, pembe, kırmızı ve kahverengi, gövdede; pembe ve beyaz, sırtında; bordo, kırmızı, kahverengi ve yeşil, karnında; beyaz, pembe, yeşil ve bordo, kuyruğunda; pembe, beyaz ve kahverenginde tesseralar kullanılmıştır. Gövde baş kısmından itibaren yükselip kuyruğa doğru inen yay şeklinde bir görünüme sahiptir. Kuyruk yüzgeci tek parça ve yukarı doğru kıvrıktır.

DİĞERLERİ

Katalog No: 19(Lev. 11, Res. 22)

Bulunduğu Yer: II.Pano 21b Numaralı Altıgen.

Kullanılan Tesseralar: sarı, pembe, kırmızı, bordo, yeşil, turkuaz.

Korunma Durumu: Büyük bir bölümü tahrip olmuş durumdadır.

Adı: Deniz Minaresi.

Tanım: Üst bölümden geniş bir şekilde başlayan kıvrımlar aşağı doğru dolanarak daralmış ve sivri bir diple son bulmuştur.

BEMA

KUŞLAR

Katalog No: 20(Lev. 12, Res. 23)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, pembe, kırmızı, yeşil.

Korunma Durumu: Boyun, karın ve sırtında eksik tesseralar bulunmaktadır.

Türü: Balıkçıl.

Tanım: Asma dalının altında üzüm yerken betimlenmiştir. Gagasında; pembe ve kırmızı, gözünde; yeşil, pembe, beyaz, başında; yeşil, gri ve mavi, boynunda; gri, gövde, kanat ve kuyruğunda; mavi, gri, beyaz, bacak ve ayaklarında; pembe ve kırmızı renkte tesseralar kullanılmıştır. Uzun boyunlu, uzun bacaklı ve şişkin bir gövde yapısına sahiptir. Başının üzerinde belirgin, sivri bir ibiği vardır. Bacaklarında mahmuz bulunur. Kısa aşağı doğru sarkan kuyruğu ile uzun, içe doğru kıvrık olan gagası vardır.

Katalog No: 21(Lev. 12, Res. 24)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, sarı, pembe.

Korunma Durumu: Karın ve ayak bölgesi yoğun olmak üzere boyun, sırt ve kuyruk bölümü de hafif tahrip olmuş durumdadır.

Türü: Keklik.

Tanım: Asma dalı kıvrımının dışında, bir yılanı gagalarken betimlenmiştir. Gagasında; sarı, Başında; mavi, sarı, beyaz, gövdede; gri ve beyaz, kanadında; mavi,

beyaz, pembe, kuyruğunda gri renklerde tesseralar kullanılmıştır. Uzun boynu ve tombul bir gövdesi vardır. Kısa kuyrukludur. Yılanın yüzeyinde değişik renkte kullanılan küpçükler ile üzerindeki benekler verilmeye çalışılmıştır.

Katalog No: 22(Lev. 13, Res. 25)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, lacivert turkuaz, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: Başın bir bölümü, boynu ve kuyruğunun başlangıç kısmı tahrip olmuş durumdadır.

Türü: Sülün

Tanım: Birinci kıvrım ile ikinci kıvrım arasında kalan alt boşlukta yer alır. Başını arkaya doğru çevirmiş ve üzüm yerken betimlenmiştir. Çok renkli ve kuyruğu uzun bir kuştur. Başında; pembe, beyaz, turkuaz, gövdede; pembe, beyaz, kırmızı, kanadında; sarı, turkuaz ve kırmızı, kuyruğunda; pembe, sarı, turkuaz ve kırmızı, bacak ve ayaklarında; mavi renkte tesseralar bulunmaktadır. Yuvarlak bir baş ve şişkin bir gövdeye sahiptir. Uzun, ucu çatallı bir kuyruğu vardır. Ayaklarında mahmuz bulunur.

Katalog No: 23(Lev. 13, Res. 26)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, lacivert, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: İyi durumdadır.

Türü: Keklik.

Tanım: ikinci kıvrım ile üçüncü kıvrım arasında bulunan alt boşlukta üzüm yerken betimlenmiştir. Gagasında; pembe ve kırmızı, gözünde; pembe ve mavi, başında; mavi, boynunda; sarı ve lacivert, gövdede; beyaz, mavi, gri, sarı, kırmızı, kanadında; gri, beyaz, lacivert, kuyrukta; gri, mavi ve sarı, bacak ve ayaklarında kırmızı renkte tesseralar kullanılmıştır. Gövdenin yanlarında, uzun koyu renkli tüyler dikine çizgilerle belirtilmeye çalışılmıştır. Kapalı olan kanatları üzerindeki tüyler beş şerit oluşturmuştur. Kalın bir boyna ve tombul bir gövdeye sahiptir. Kısa kanatlı, kısa kuyruklu bir kuştur. Gaga kalıncadır ve üst gaga aşağı doğru hafifçe kıvrıktır.

Katalog No: 24(Lev. 14, Res. 27)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, lacivert, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: Baş ve boynunun bir bölümü ve tek bacağı tahrip olmuş durumdadır.

Türü: Kumru.

Tanım: ikinci kıvrım ile üçüncü kıvrım arasında bulunan üst boşlukta üzüm yerken betimlenmiştir. Gagasında; kırmızı, başında ve boynunda; lacivert, gövdede; gri ve beyaz, kanadında; gri, beyaz, lacivert, kuyrukta; lacivert, mavi ve kırmızı, bacağında ve ayağında pembe renkte tesseralar kullanılmıştır. Kanat ve kuyruğunda lacivert renkte yatay bantlar vardır. Küçük bir baş, ince boyun ve şişkin bir gövdeye sahiptir. Uzun ve ucu yuvarlanmış bir kuyruğu, kısa bacakları vardır.

Katalog No: 25(Lev. 14, Res. 28)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, turkuaz, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: Baş ve boyun bölümü yok olmuş durumdadır.

Türü: Ördek.

Tanım: Üçüncü kıvrımın merkezinde yer alır. Gövdesi cepheden boynu ve başı yandan kanatlarını çırpar bir biçimde betimlenmiştir. Gözünde; beyaz ve turkuaz, gagasında; sarı, başında; turkuaz gövdede; beyaz, pembe ve kırmızı kanadında; gri, sarı ve kırmızı, bacak ve ve ayağında sarı renkte tesseralar kullanılmıştır. Gövdesinde kullanılan açık ve koyu renklerin bir arada kullanılmasıyla gölgelendirme yapılarak ışığın etkisi verilmiştir. Uzun bir boyna ve gagaya sahiptir. Geniş bir gövdesi vardır. Uçları püskül şeklinde aşağı sarkan kısa kuyruğu ve kısa bacakları vardır.

Katalog No: 26(Lev. 15, Res. 29)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, turkuaz, sarı, pembe, kırmızı, siyah.

Korunma Durumu: Baş ve boynunun büyük bir bölümü tahrip olmuş durumdadır.

Türü: İsmini belirleyemediğimiz bir su kuşu.

Tanım: Dördüncü kıvrım ile beşinci kıvrım arasında bulunan üst boşlukta yer alır. Boynunda; siyah, gövdede; beyaz, pembe ve kırmızı, kanadında; beyaz, sarı, siyah, turkuaz, bacak ve ayaklarında; sarı renkte tesseralar kullanılmıştır. Kanat siyah renkte tesseralarla kontur şeklinde belirginleştirilip üzerine yine siyah renkte tesseralarla yatay bantlar yapılımıştır. Pembe ve kırmızı renkler bir arada kullanılarak renk geçişleri sağlanmış ve derinlik verilmiştir. Uzun boyunlu, şişkin gövdeli bir yapıya sahiptir. Hafif uzun ve sivri uçlu kuyruğu ve kısa bacakları vardır.

Katalog No: 27(Lev. 15, Res. 30)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, lacivert, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: Baş ve kanadı yok olmuş durumdadır.

Türü: Kumru.

Tanım: Beşinci kıvrım ile altıncı kıvrım arasında bulunan üst boşlukta yer alır. Asma yaprağından yerken betimlenmiştir. Gagasında; pembe ve kırmızı, gövdesinde; beyaz, mavi, gri, lacivert, sarı, kuyruğunda; beyaz, gri, mavi, lacivert ve sarı, bacak ve ayaklarında; kırmızı renklerde tesseralar kullanılmıştır. Kanadının sağlam kalan dış çerçevesi lacivert renkte tesseralarla kontur şeklinde belirginleştirilmiştir. Küçük bir baş, ince boyun ve şişkin bir gövdeye sahiptir. Yukarı doğru uzanan uzun bir kuyruğu ve kısa bacakları vardır.

Katalog No: 28(Lev. 16, Res. 31)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, laciverti, turkuaz, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: Bacak ve ayağın biri tamamen yok olmakla birlikte boyun ve gövdede az miktarda tessera kayıpları bulunmaktadır.

Türü: Kumru.

Tanım: Altıncı kıvrım ile yedinci kıvrım arasında bulunan üst boşlukta yer alır. Asma yaprağından yerken betimlenmiştir. Gagasında; pembe, kırmızı ve turkuaz, gözünde; beyaz ve lacivert, başında; lacivert, gri ve sarı, boynunda; gri ve sarı ve lacivert, gövdesinde; beyaz, gri, lacivert, kanadında; beyaz, gri ve lacivert, kuyruğunda; sarı, gri, lacivert, bacak ve ayağında; pembe ve kırmızı renklerde tesseralar kullanılmıştır. Kanadının dış çerçevesi lacivert renkte tesseralarla kontur

şeklinde belirginleştirilmiştir. Küçük bir baş, ince boyun ve şişkin bir gövdeye sahiptir. Yukarı doğru uzanan uzun bir kuyruğu ve kısa bacakları vardır.

Katalog No: 29(Lev. 16, Res. 32)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Yeşil, turkuaz, sarı, gri, lacivert, kırmızı.

Korunma Durumu: Baş kısmı tamamen yok olmuş durumdadır. Gövde, kanat ve kuyrukta az miktarda tessera kayıpları bulunmaktadır.

Türü: Kumru.

Tanım: Altıncı kıvrım ile yedinci kıvrım arasında bulunan alt boşlukta yer alır. Gövdesinde; yeşil, sarı ve gri, kanadında; yeşil, turkuaz, lacivert, kuyruğunda; gri, yeşil, lacivert, bacak ve ayağında; bacak ve ayaklarında; kırmızı renklerde tesseralar kullanılmıştır. Gövdenin ve kanadının etrafı lacivert renk ile kontur şeklinde belirginleştirilmiştir. Şişkin gövdeli, uzun ve aşağı doğru uzanan, ucu çatallı bir kuyruğu ve kısa bacakları vardır. Ayaklarında mahmuz bulunur.

Katalog No: 30(Lev. 17, Res. 33)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, turkuaz, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: Bacak ve ayağın biri tamamen yok olmakla birlikte gagasının bir kısmında tessera kayıpları bulunmaktadır.

Türü: Ördek.

Tanım: Asma dalının altında başını yukarıya doğru uzatmış bir şekilde betimlenmiştir. Gagasında; kırmızı, gözünde; beyaz, pembe ve lacivert, başında; pembe, gri ve sarı, boynunda; pembe, gri ve sarı, gövdesinde; beyaz, gri, pembe, sarı, kanadında; beyaz, gri, pembe ve lacivert, kuyruğunda; gri, beyaz, pembe, sarı, bacak ve ayağında; kırmızı renklerde tesseralar kullanılmıştır. Kanat kısmı lacivert renkte tesseralarla kontur şeklinde belirtilmiştir. Uzun boyunlu, şişkin gövdeli, yassı gagalı ve kısa kuyrukludur. Kısa bacakları ve perdeli ayakları vardır.

DİĞERLERİ

Katalog No: 31(Lev.17, Res. 34)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, lacivert, sarı, pembe, kırmızı.

Korunma Durumu: Boynuz ve gövdede az miktarda tessera kayıpları bulunmaktadır.

Adı: Keçi

Tanım: Birinci asma dalı kıvrımının merkezinde, sarkan üzüm salkımından yemek için arka ayakları üzerinde yükselirken betimlenmiştir. Baş, gövde ve bacaklarda gri, mavi, beyaz renkler çoğunlukta olmakla birlikte boynuz ve ayaklarında sarı, turkuaz ve kırmızı renkte tesseralar kullanılmıştır. Açık ve koyu renk geçişleriyle derinlik hissi verilmiştir. Uzun boynuzları ve kısa kuyruğu vardır.

Katalog No: 32(Lev. 18, Res. 35)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, sarı, gri, mavi, lacivert, kırmızı.

Korunma Durumu: İyi durumdadır.

Adı: Ceylan

Tanım: İkinci kıvrımın merkezinde, başını yukarıya doğru kaldırmış bir biçimde üzüm salkımından yerken betimlenmiştir. Baş, gövde ve bacakların bir kısmında beyaz, sarı, pembe tonları hakimken kulak ve karın bölgesinde mavi ve lacivert, bacakların bir kısmı ve ayaklarda ise kırmızı ve mavi renkte tesseralar kullanılmıştır. Vücudunun büyük bir bölümü açık ve koyu sarı renkte tesseralar kullanılarak yapılmıştır. Böylece gölgelendirme sağlanarak ışığın etkisi verilmiş ve üç boyutluluk hissi de sağlanmıştır. Dik kulakları ve kısa yukarı doğru kıvrılan kuyruğu vardır.

Katalog No: 33(Lev. 18, Res. 36)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, gri, mavi, lacivert, sarı.

Korunma Durumu: İyi korunmuştur.

Adı: Tavşan

Tanım: Üçüncü kıvrımın merkezinde, üzüm salkımından yerken betimlenmiştir. Profilden verilmiştir. Mavi, gri ve beyaz renkte tesseraların bir arada kullanımıyla ışığın etkisi verilmiştir. Baş, gövde ve bacakların dışı lacivert renkte tesseralar ile kontur şeklinde belirginleştirilmiştir. Yuvarlak başlı, gergin gövdeli, kısa boyunlu ve uzun bacaklıdır. Uzun dik kulakları ve kısa yukarı doğru kıvrılan kuyruğu vardır.

Katalog No: 34(Lev. 19, Res. 37)

Bulunduğu Yer: Bema.

Kullanılan Tesseralar: Beyaz, mavi, sarı, siyah, kırmızı.

Korunma Durumu: Boynuz, burun ve gövdede az miktarda tessera kayıpları bulunmaktadır.

Adı: Geyik

Tanım: Asma dalının yedinci kıvrımının merkezinde üzüm yerken betimlenmiştir. Profilden verilmiştir. Baş, gövde ve bacaklarda beyaz ve sarının tonları hakimdir. Boynuz, gövde ve bacakların çevresinde kırmızı renkte tesseralarla kontur yapılmıştır. Sırtında beyaz ve siyah tesseralarla bir biri ardına sıralanmış beş adet kare bulunmaktadır. Bu kareler ile sırtındaki benekler gösterilmeye çalışılmıştır. Açık ve koyu renkte tesseraların bir arada kullanılmasıyla ışığın etkisi verilmiştir. Başında çatallı dalı anımsatan uzun boynuzları vardır. İki yana dik bir şekilde açılmış küçük kulakları ve kısa, yukarı doğru kıvrılan kuyruğu vardır.

LEVHALAR

Levha 1

Resim 1 Kelenderis Antik Kenti Genel Görünüşü

Resim 2 Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği

Levha 2

Resim 3 Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği

Resim 4

Levha 3

Resim 5

Resim 6

Levha 4

Resim 7

Resim 8

Levha 5

Resim 9

Resim 10

Levha 6

Resim 11

Resim 12

Levha 7

Resim 13

Resim 14

Levha 8

Resim 15

Resim 16

Levha 9

Resim 17

Resim 18

Levha 10

Resim 19

Resim 20

Levha 11

Resim 21

Resim 22

Levha 12

Resim 23

Resim 24

Levha 13

Resim 25

Resim 26

Levha 14

Resim 27

Resim 28

Levha 15

Resim 29

Resim 30

Levha 16

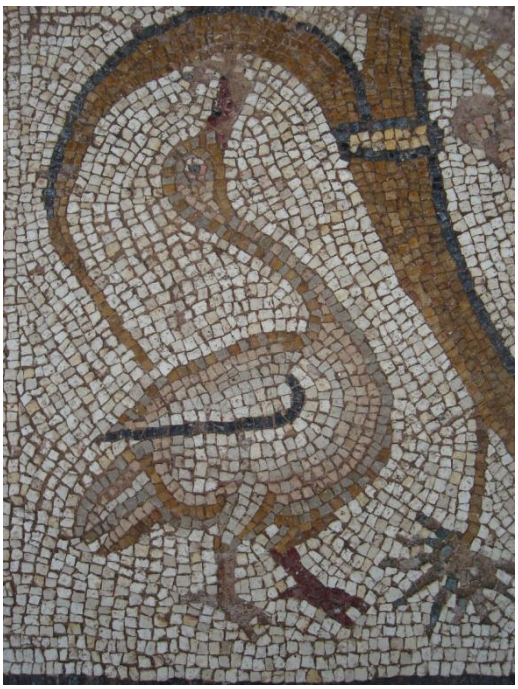

Resim 31

Resim 32

Levha 17

Resim 33

Resim 34

Levha 18

Resim 35

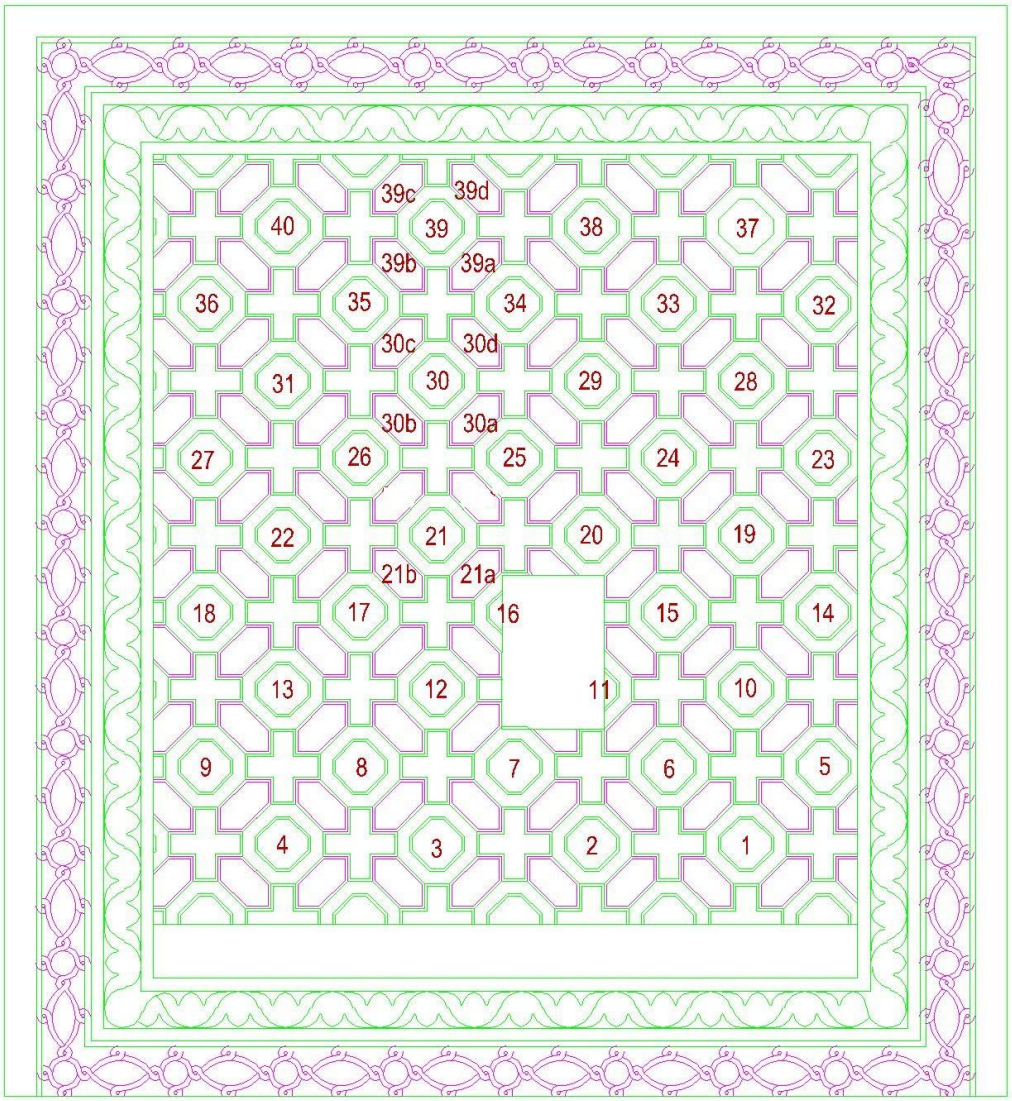
Resim 36

Levha 19

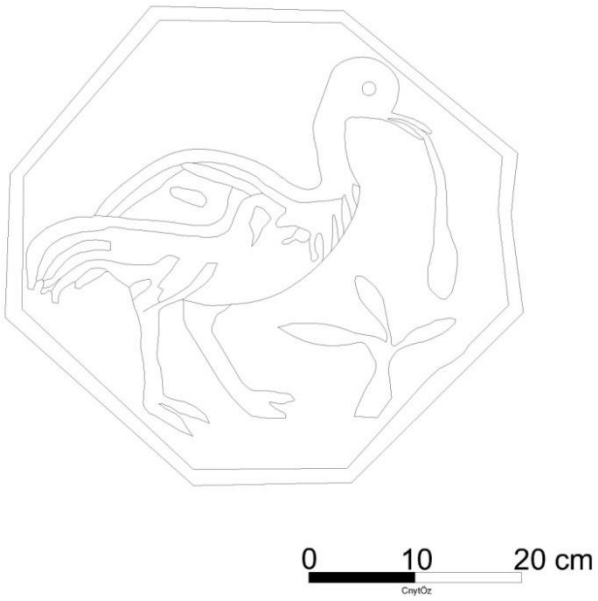

Resim 37

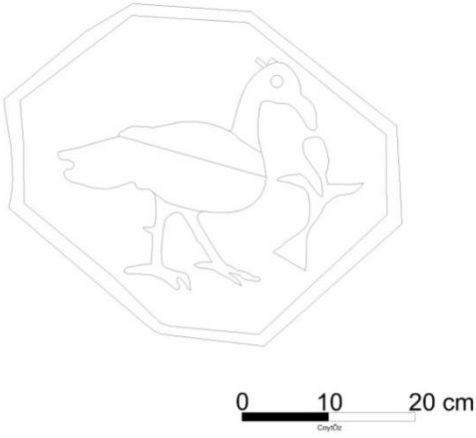
ÇİZİMLER

39c
39d
40
39
38
37
39b
39a
36
35
34
33
32
30c
30d
31
30
29
28
30b
30a
27
26
25
24
23
22
21
20
19
21b
21a
18
17
16
15
14
13
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

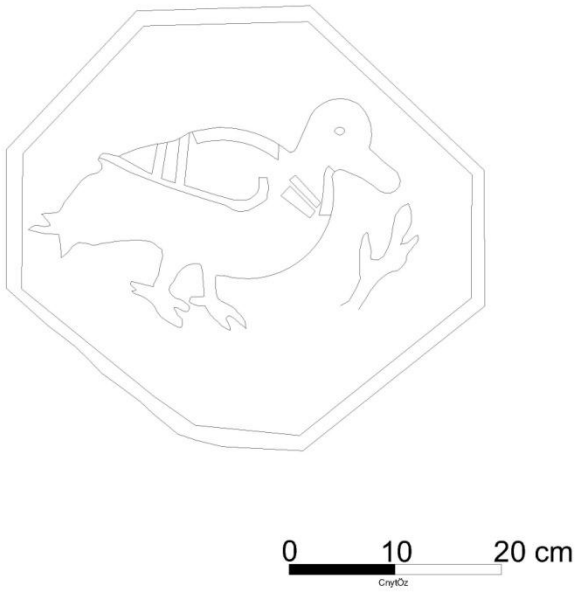
Çizim 1

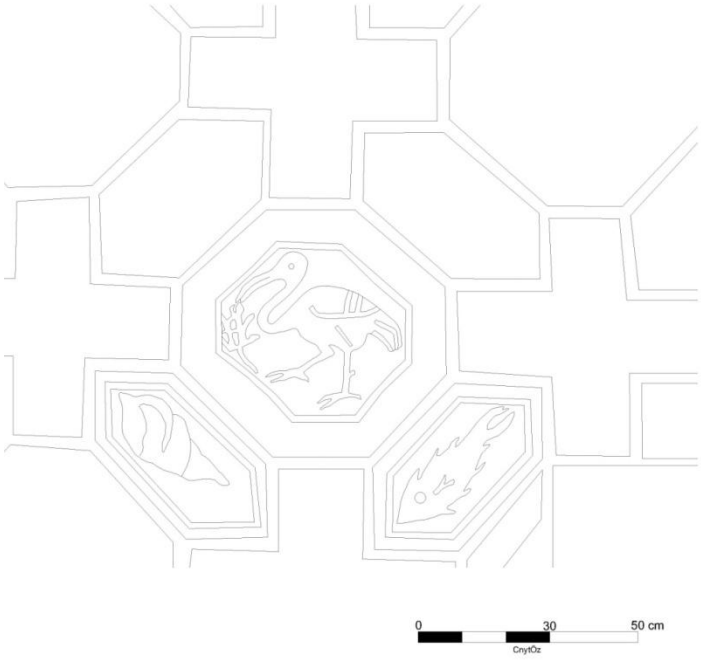
Çizim 2

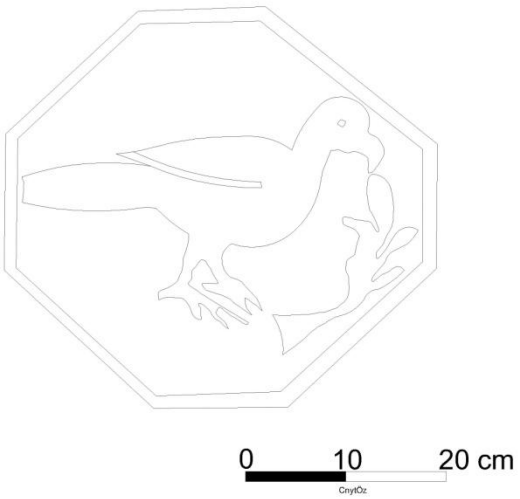
Çizim 3

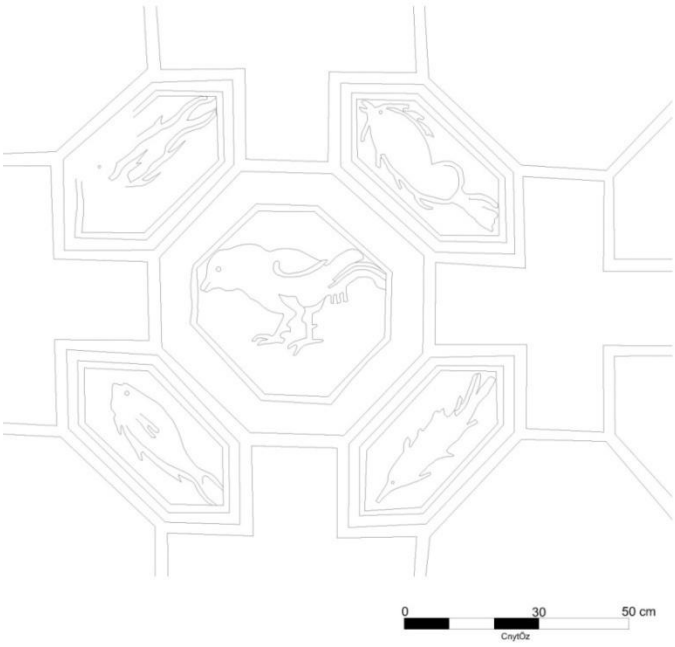
Çizim 4

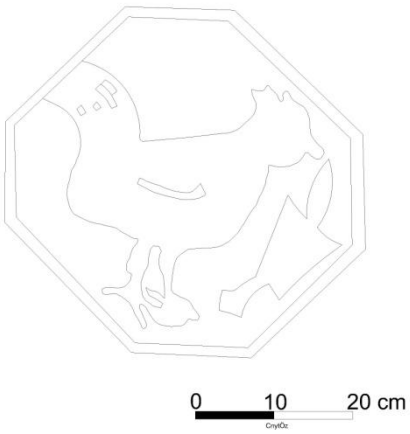
Çizim 5

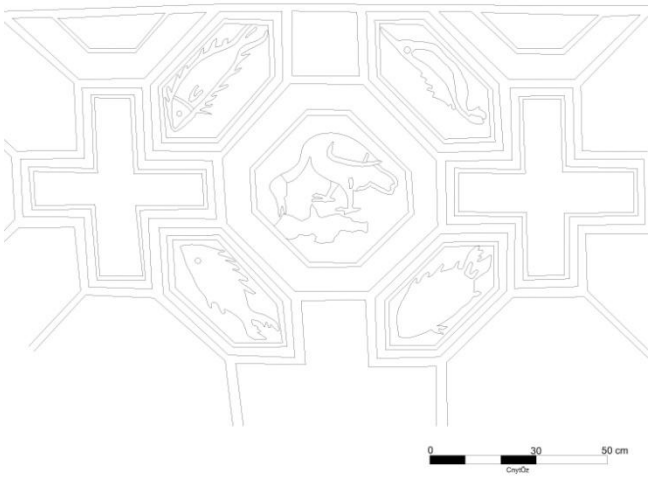
Çizim 6

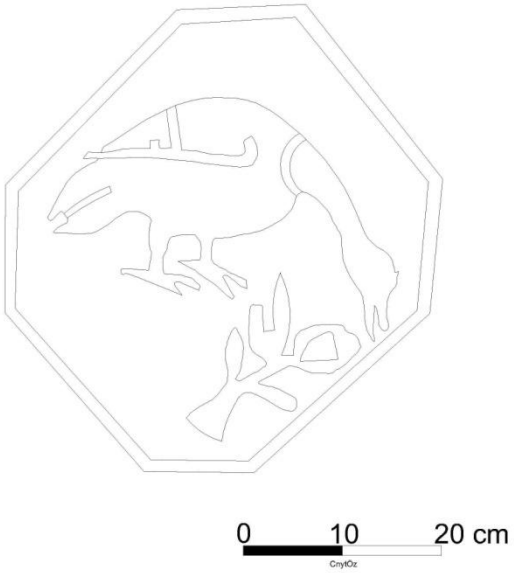
Çizim 7

Çizim 8

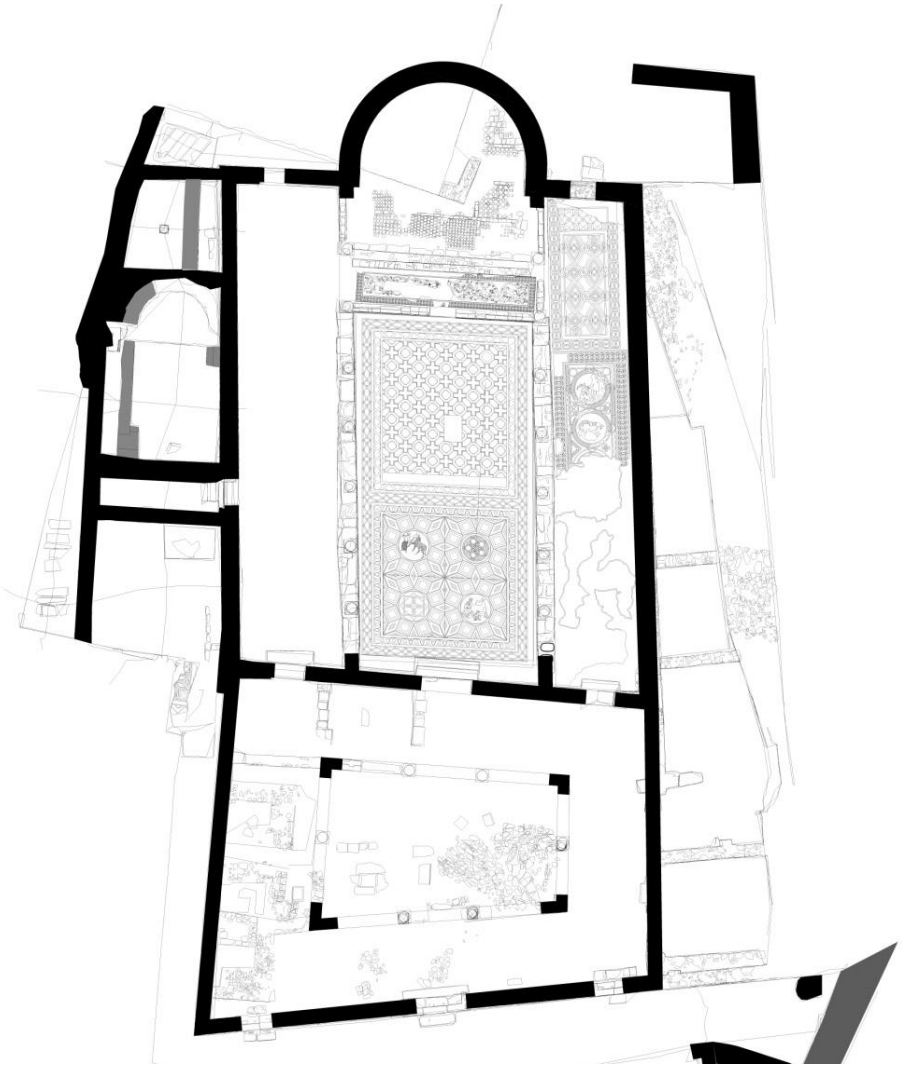

Çizim 9

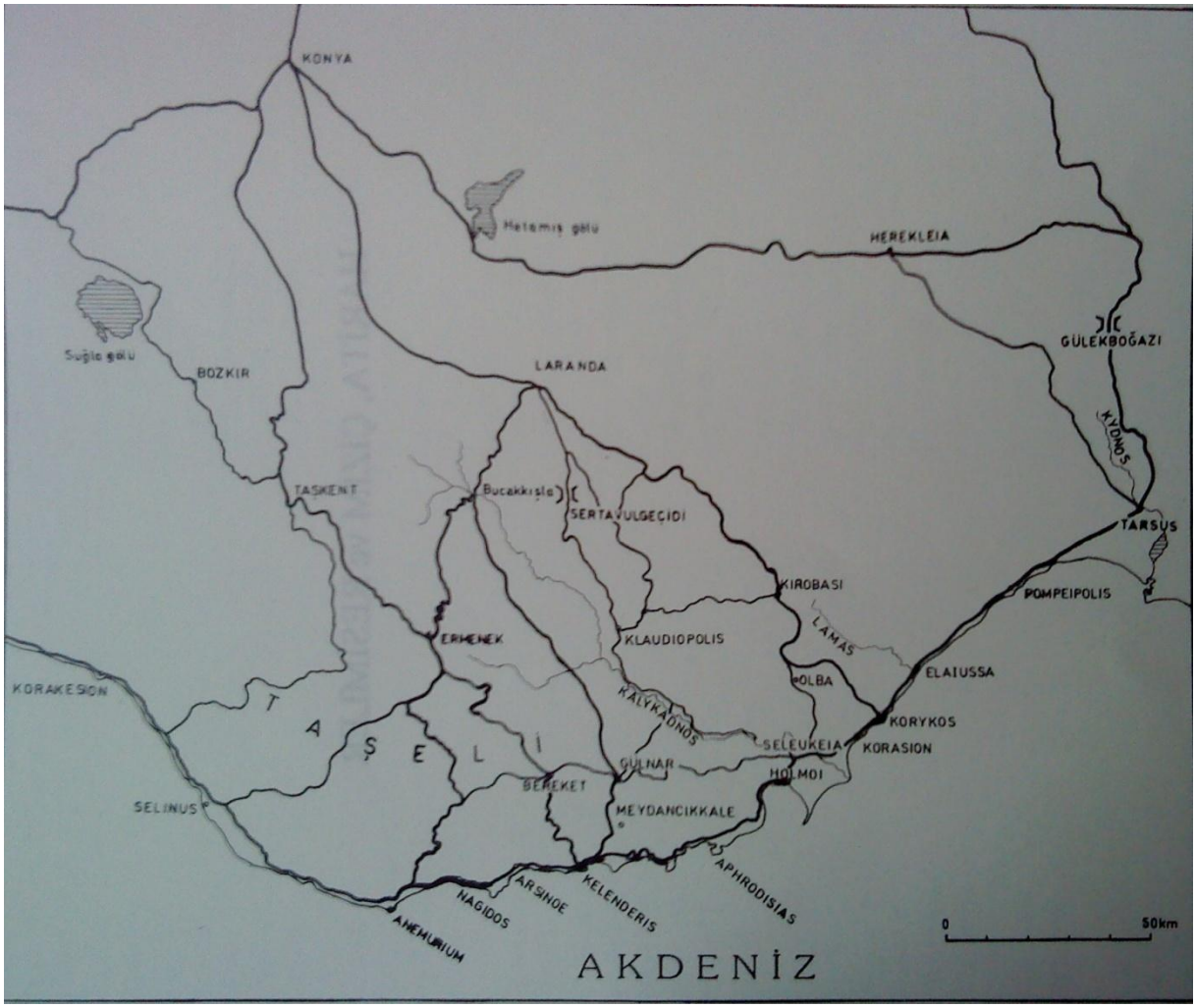
Çizim 10

PLANLAR

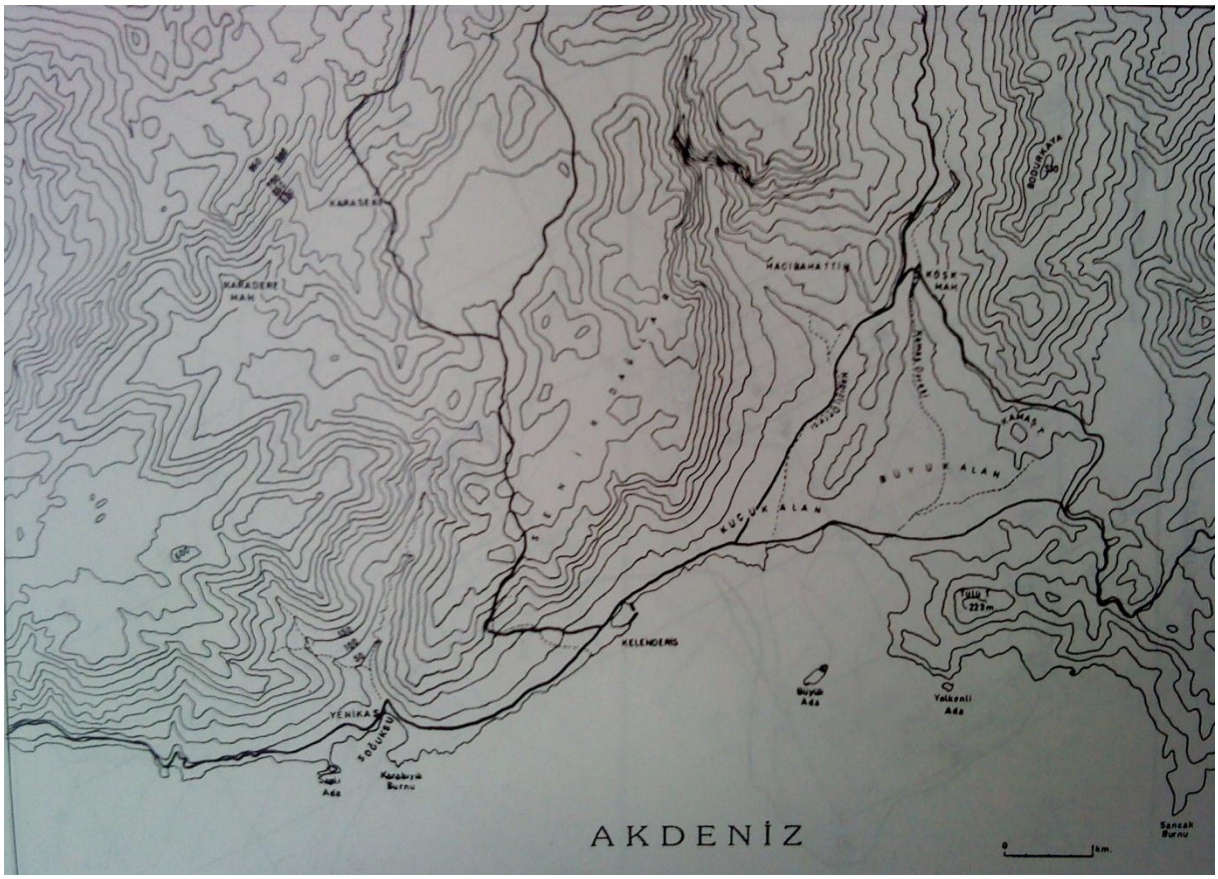

Plan 1 : Kelenderis Agora Bazilikası ve Narteks Planı

HARİTALAR

Harita 1: Orta Dağlık Kilikya Bölgesi

Harita 2: Kelenderis ve Çevresi

LEVHA VE RESİM LİSTESİ

Levha 1

Resim 1. Kelenderis Antik Kenti Genel Görünüşü,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Resim 2. Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Levha 2

Resim 3. Kelenderis Agora Bazilikası Zemin Mozaiği,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Resim 4. Turna,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Levha 3

Resim 5. Tepeli Toygar,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Resim 6. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Kuş Türü,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Levha 4

Resim 7. Çeltikçi,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Resim 8. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Kuş Türü,

Kelenderis Kazısı arşivinden.

Levha 5

Resim 9. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Kuş Türü,

E. Eser arşivinden.

Resim 10. Horoz,

E. Eser arşivinden.

Levha 6

Resim 11. Ördek,

E. Eser arşivinden.

Resim 12. Ördek,

E. Eser arşivinden.

Levha 7

Resim 13. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü,

E. Eser arşivinden.

Resim 14. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü,

E. Eser arşivinden.

Levha 8

Resim 15.Kılıç Balığı,

E. Eser arşivinden.

Resim 16. Yunus Balığı,

E. Eser arşivinden.

Levha 9

Resim 17. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü,

E. Eser arşivinden.

Resim 18. Cupra,

E. Eser arşivinden.

Levha 10

Resim 19. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü,

E. Eser arşivinden.

Resim 20. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü,

E. Eser arşivinden.

Levha 11

Resim 21. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Balık Türü,

E. Eser arşivinden.

Resim 22. Deniz Minaresi,

E. Eser arşivinden.

Levha 12

Resim 23. Balıkçıl Bir Kuş Türü,

E. Eser arşivinden.

Resim 24. Keklik,

E. Eser arşivinden.

Levha 13

Resim 25. Sülün,

E. Eser arşivinden.

Resim 26. Keklik,

E. Eser arşivinden.

Levha 14

Resim 27. Kumru,

E. Eser arşivinden.

Resim 28. Ördek,

E. Eser arşivinden.

Levha 15

Resim 29.Su Kuşu,

E. Eser arşivinden.

Resim 30. Kumru,

E. Eser arşivinden.

Levha 16

Resim 31. Kumru,

E. Eser arşivinden.

Resim 32. Kumru,

E. Eser arşivinden.

Levha 17

Resim 33. Ördek,

E. Eser arşivinden.

Resim 34. Keçi,

E. Eser arşivinden.

Levha 18

Resim 35. Ceylan,

E. Eser arşivinden.

Resim 36. Tavşan,

E. Eser arşivinden.

Levha 19

Resim 37. Geyik,

E. Eser arşivinden.

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1. II. Pano üzerindeki hayvan betimlemelerinin yerlerinin numaralandırılarak gösterilmesi.

Çizim 2. Turna.

Çizim 3. Tepeli Toygar.

Çizim 4. Ördek.

Çizim 5. Tepeli Toygar.

Çizim 6. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Kuş Türü.

Çizim 7. İsmini Belirleyemediğimiz Bir Kuş Türü.

Çizim 8. Horoz.

Çizim 9. Ördek.

Çizim 10. Ördek.

PLANLAR LİSTESİ

Plan 1. Kelenderis Agora Bazilikası ve Narteks,
Kelenderis Kazısı arşivinden.

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Orta Dağlık Kilikya Genel**,**

Zoroğlu L., Kelenderis I Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular, Ankara, 1994,

Harita 2. Kelenderis Çevresinin Genel Haritası,

Zoroğlu L., Kelenderis I Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular, Ankara, 1994,